

Video för alla

En handbok i hur du gör video
som alla kan ta del av

TILLGÄNGLIG
VIDEO

För råd, tålamod och svar på löjligt detaljerade frågor utgår ett varmt tack till:

Socialstyrelsen

DIGG

Mikael Hellman, Malmö Stad

Hörselskadades Riksförbund

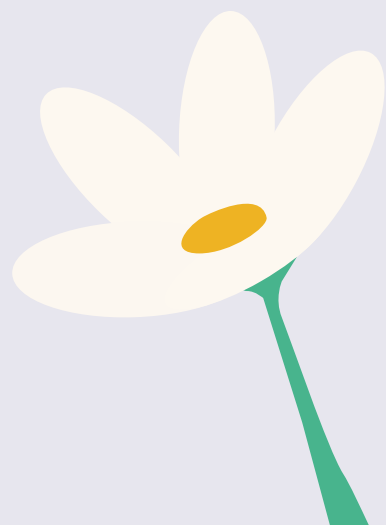
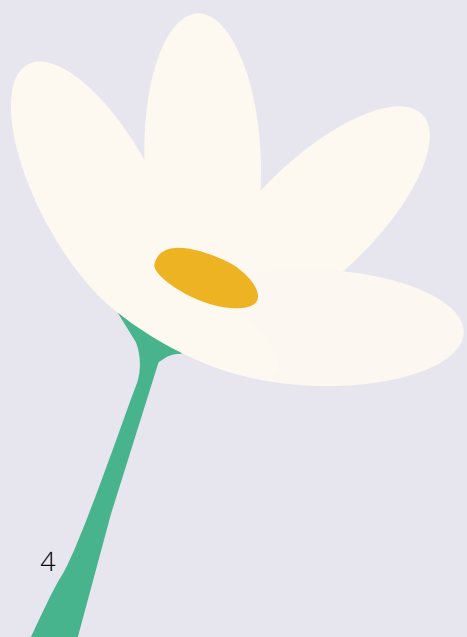
Synskadades Riksförbund

MFD

Har du frågor eller synpunkter på boken? Hör gärna av dig till oss!

info@tillgangligvideo.se

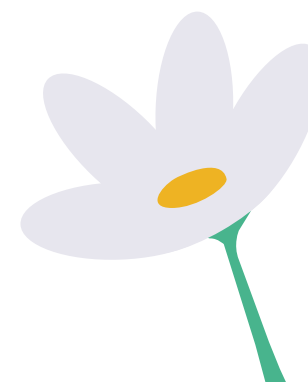
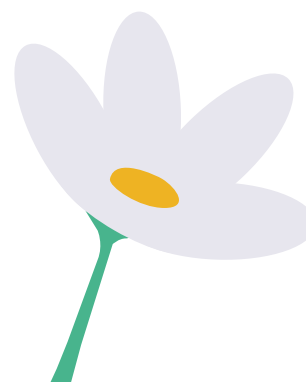
tillgangligvideo.se

Innehåll

Introduktion	7
Varför tillgänglig video?	9
Nu kör vi!.....	23
Undertextning.....	25
Syntolkning.....	43
Teckenspråksversion	61
Textversion	67
Tillgänglig grafik.....	71
Publicering.....	81
Vanliga frågor	91
Begreppsförklaringar.....	95
Checklista inför publicering	103
Källhänvisningar - Läs mer	104

Introduktion

Vi tror att ett tillgängligt samhälle är ett hållbart samhälle. Alla har rätt att ta del av samhällsinformation, även om den råkar publiceras som video. Alla ska kunna ta del av kunskapen i en instruktionsfilm, känslorna i ett drama eller insikterna i en inspelad föreläsning. Mängden video på nätet ökar stadigt, och det finns inga tecken på att det kommer att minska. Tvärtom riktar fler och fler sitt fokus mot just rörligt innehåll.

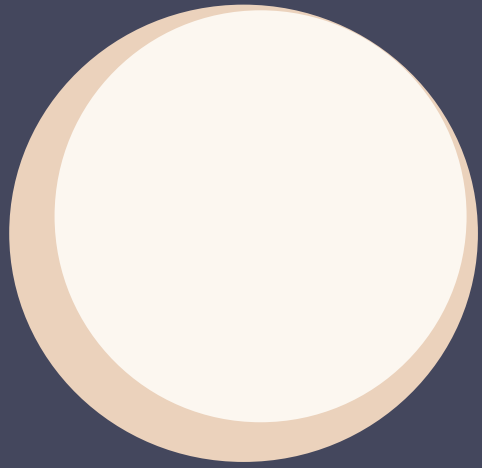
Tyvärr riskerar den snabba adaptationen av video som kommunikationsmedel att stänga ute vissa grupper. Det är dåligt för alla inblandade. De som inte kan ta del av samma information som alla andra riskerar att falla efter. Den som vill kommunicera når inte så många som den kanske hoppats. För att försöka råda bot på detta finns tillgänglighetslagen och tillgänglig video.

Är du osäker på vad tillgänglig video är, eller tveksam på varför det över huvud taget behövs? I den här boken går vi igenom **varför** just din video ska vara tillgänglig, **vad** tillgänglig video egentligen är, och **hur** du kan gå till väga för att göra tillgänglig video själv. Under vägen ska vi också försöka klara upp alla frågor du kan tänkas ha kring det här.

Tillgänglig video är nytt för de flesta svenska videokreatörer. Tillsammans hjälps vi åt.

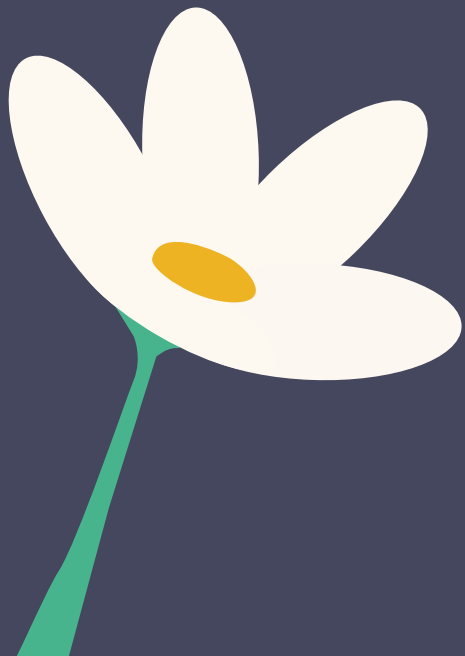
Tillgänglig Video,

Uppsala, 2023.

Varför tillgänglig video?

Varför ska man göra tillgänglig video? Under nedanstående rubriker går vi igenom lagar, regler och lite statistik. Det kanske inte låter superinspirerande, men frukta icke! Vi kommer att bryta ner allt i små, hanterbara bitar, så att du kan få full koll på vad som gäller för just er organisation.

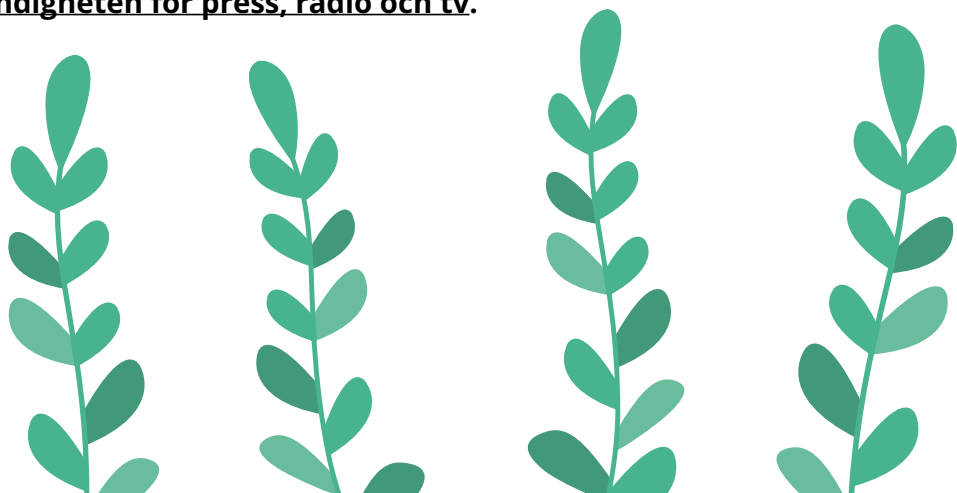

Tillgänglighetslagen

I Sverige finns en lag som heter **Lag (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service**. Kärt barn har många namn och lagen är även känd som DOS-lagen eller **tillgänglighetslagen**. Vi har valt att kalla den **tillgänglighetslagen** i den här boken.

Lagen säger att allt innehåll (till exempel film) på offentliga aktörers webbplatser ska vara tillgängligt, baserat på ett antal konkreta krav. Vi kommer att gå igenom kraven mer detaljerat, men kortfattat innebär det att all film som publiceras offentligt ska vara **undertextad** och **syntolkad**. Detta gäller för exempelvis myndigheter, regioner och kommuner, samt andra aktörer som helt eller delvis är offentligt finansierade. Till delvis offentligt finansierade verksamheter räknas universitet, högskolor, kommunala bolag, utredningar, vissa studieförbund, samt företag inom vård och omsorg med flera. Omfattas man av lagen om offentlig upphandling omfattas man antagligen också av DOS-lagen.

Det finns även andra lagar som berör det här. Exempelvis finns det krav på tv och play-tjänster att tillgängliggöra sina sändningar, sedan första september 2021. Detta gäller SVT och de största företagen inom detta område, som TV3, TV4, Viaplay, och HBO Max. Det finns specifika krav för TV4 Play och Viaplay samt HBO Max, som kan hittas hos **Myndigheten för press, radio och tv**.

Åter till tillgänglighetslagen. Var kommer den ifrån? Lagen grundar sig i ett EU-direktiv, vars syfte är att alla medborgare i unionen ska ha möjlighet att tillgodogöra sig offentlig information. Direktivet radar upp fyra principer som ska uppfyllas för att något ska få anses tillgängligt. Principerna är: möjlig att uppfatta, hanterbar, begriplig och robust. De är grunden för allt vi kommer att prata om i den här boken. Vi har tagit fram en liten fusklapp du kan klippa ut, för att få det att se lite tjuvigt ut där vid skärmen.

De fyra principerna för tillgänglighet

Möjlig att uppfatta – information och komponenter i ett användargränssnitt måste presenteras på ett sätt som användare kan uppfatta. Till exempel möjliggöra för personer med hörselnedsättning att ta del av det ljudliga innehållet på annat sätt.

Hanterbar – komponenter och navigering måste vara hanterbara, även om man till exempel inte kan använda en vanlig datormus.

Begriplig – information och hantering av användargränssnittet måste vara begriplig. Man ska kunna förstå hur tjänsten eller produkten används – till exempel att man pausar filmen med en pausknapp. Man kan också säga att det ska vara intuitivt, alltså gå att förstå och använda utan en manual.

Robust – innehållet måste presenteras på ett sätt så att det kan tolkas på ett tillförlitligt sätt av ett brett spektrum av användarprogram, inklusive hjälpmedel. Exempelvis genom att använda etablerade standarder.

EN 301 549 V3.2.1

Här kommer något som riktigt rullar av tungan: "EN 301 549 V3.2.1". Den här långa harangen av siffror är namnet på EU-standarden för digital tillgänglighet – den senast uppdaterade versionen från mars 2021 – som täcker funktionskrav för IKT-produkter och -tjänster. IKT står för informations- och kommunikationsteknik.

Detta dokument utgår från WCAG och kan användas för att avgöra huruvida produkten eller tjänsten följer EU-direktivet 2016/2102, som denna standard grundar sig på.

Varför ett EU-direktiv?

Som grund till EU-direktivet (och således också tillgänglighetslagen) ligger en (marknads)efterfrågan som den dåvarande tillgänglighetsbranschen inte kunde leva upp till. Människor vill ha tillgängliga webbplatser. Före lagkravet fanns det färre leverantörer av tillgänglighet i Europa. En marknad med få leverantörer tenderar att ha höga priser. Det fanns inte heller en fastställd standard som alla kunde förhålla sig till. Det var helt enkelt spretigt, både för de som köpte tjänsterna och för de som var i behov av dem. En av idéerna bakom EU-direktivet var därför att genom krav och standarder se till att den offentliga sektorn leder utvecklingen – och på så sätt bygger en marknad – med ett tillgängligare Europa som följd.

Häng med till tillgänglighetslagens början!

Tillgänglighetslagen har sin grund i **EU-direktivet 2016/2102**. Det EU-direktivet åberopar standarden **EN301549** och grundar sig i sin tur på EU-kommissionens meddelande från 15 november 2010 med titeln *EU:s handikappstrategi 2010–2020: Nya åtgärder för ett hinderfritt samhälle i EU samt EU:s handlingsplan för e-förvaltning 2011–2015 – Utnyttja IKT för att skapa en smart, hållbar och innovativ förvaltning*. Meddelandet har sin grund i FN-konventionen och en ministerförklaring från 11 juni 2006(!).

Vaddå-cag?

EU-direktivet vi nyss pratade om bygger på WCAG, en samling riktlinjer för tillgänglig webbutveckling. WCAG är inte en rekommendationslista som vilken som helst. Den är framtagen av samarbetsorganisationen för internets utveckling W3C, som bland annat utvecklat HTML, CSS och andra tekniker som används för att få internet att bete sig som vi vill. Det är ur WCAG som de fyra tidigare nämnda principerna (du har väl inte redan glömt dem?) för tillgänglighet kommer.

Denna version (WCAG 2.1) kom ut 2018. December 2022 kom nästa version ut, WCAG 2.2. Inom några år förväntas WCAG 3.0 komma ut, och då kan vi nog förvänta oss fler riktlinjer för filmskapare. Det finns även förslag om att EU-direktivet ska utökas till att omfatta större privata bolag, men hur och när detta sker är för tidigt att sia om i den här utgåvan.

**Är du fortfarande med? Vi är snart klara med det tekniska!
Lite till bara.**

WCAG innehåller konkreta krav på hur en webbplats ska vara utformad. Baserat på antalet krav som uppfylls uppnår en webbplats en av tre olika nivåer av tillgänglighet: A, AA, och AAA. Ju högre nivå, desto mer tillgänglig webbplats. Den svenska tillgänghetslagens krav på en webbplats kan jämföras med att en webbplats uppfyller minst nivå AA.

Det här är vad nivåerna kräver av din film:

A: Innehållet ska vara textat och det ska finnas ett alterantiv till ljud- eller videoinnehållet.

AA: Även live-video ska textas. Filmer som kräver det ska ha syntolkning.

AAA: Innehållet ska även teckenspråkstolkas.

Nå ut till alla!

Att göra tillgänglig video är alltså ett lagkrav. Men hur motiverande är "lagen kräver det" för någon som vill göra bra film? Lagen är ju bara något man följer, film däremot – det gör man för att man vill berätta något. Vi tror hur som helst att det finns fler anledningar att vilja göra tillgänglig video annat än att man inte vill bryta mot lagen.

Visste du till exempel att 1,5 miljoner svenskar har någon form av hörselnedsättning? Det är många, ungefär lika många som antal barn som fötts mellan 2010 och 2022. Utöver det räknar SCB med att ungefär 1,1 miljoner svenskar har svårigheter att se (för hela världen är det enligt **WHO** omkring 2,2 miljarder människor, alltså en fjärdedel av ... alla), varav uppskattningsvis 120 000 har stora svårigheter. Omkring 2000 personer i Sverige har dövblindhet, alltså svårigheter med både syn och hörsel.

Vi brukar för enkelhetens skull säga att omkring 20 % av Sveriges befolkning, i skrivande stund, behöver att vi följer tillgänglighetslagen – för deras rätt till offentlig information.

Men som alltid med tillgänglighet – det som är nödvändigt för några kan också vara trevligt för andra. Utöver syn- och hörselnedsättning finns det även människor som av andra orsaker har svårt att ta till sig innehåll, till exempel personer med NPF-diagnoser och äldre. Det finns goda grunder till att vilja tillgängliggöra sin film så att man inte tappar alla dessa människor. Om filmen inte är tillgänglig stänger man ute många.

Förutom att exempelvis undertextning hjälper personer med hörselskador att ta del av filmen, underlättar det även för andra. Det är en stor andel människor som tar del av ljudlöst innehåll, av flera olika anledningar – fysiska svårigheter att slå av och på ljudet, ett barn

som sover på magen eller en kollektivtrafikmorgon där vi glömt hörlurarna. Lathet eller personliga preferenser kan också vara fullkomligt rimliga anledningar att välja ljudlöst.

Okej, så undertextning känns självklart. Men syntolkning då? Om vi struntar i de cirka 120 000 som behöver det, så är syntolkning faktiskt en genväg in i den moderna konsumtionen av video. Vi vet att många tittar på film utan ljud, men visste du att fler och fler tittar på film utan bild? Trådlösa hörlurar har skjutit ljudkonsumtionen i höjden och att "lyssna" på ett YouTubeklipp medan man lagar mat eller ha på en serie i bakgrunden medan man tvättar blir vanligare och vanligare. Är innehållet då utformat så att det går att hänga med i det utan att titta, har vi en chans att fånga in dessa diskare, tvättare och övriga lyssnare.

Det finns helt enkelt ingen anledning att *inte* göra tillgänglig video. Vi tycker att alla borde göra det, även privata aktörer. Ingen vill väl exkludera nästan en sjättedel av sin målgrupp redan innan filmen publicerats? Den som lägger ner en massa tid och pengar på att göra en fin film, eller ens bara en helt okej film, som förmedlar viktig information, vill antagligen också att den faktiskt ska nå ut. Genom att göra filmen tillgänglig når den de där sista 20 procenten av Sveriges befolkning, som annars skulle gå miste om det du vill berätta.

Hjälp för dig som behöver övertyga någon om varför filmen ska göras tillgänglig

Sammanlagt har nästan en sjättedel av Sveriges befolkning någon form av hörsel- eller synnedsättning. Ni vill väl inte börja filmprojektet med att stänga ute var sjätte person i målgruppen? Att tillgänglighet anpassa ökar chanserna att nå ut till rätt person.

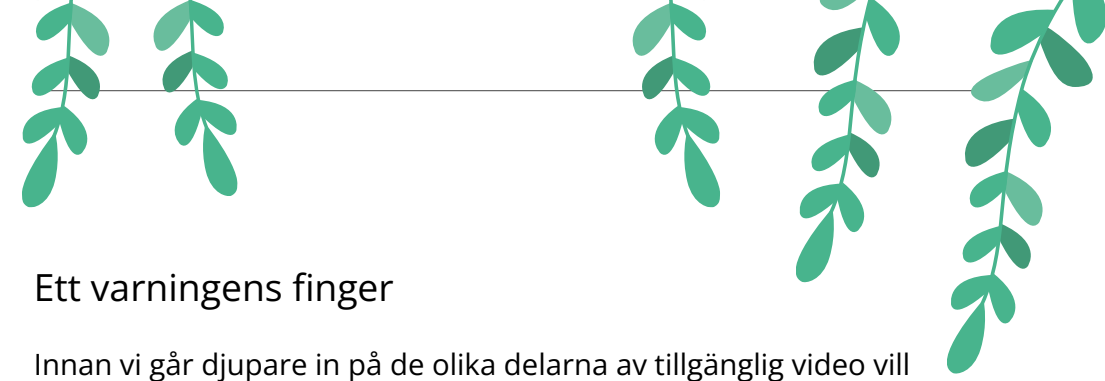
Djupdykning i statistiken

Det här kapitlet kan du hoppa över, om du inte är väldigt intresserad av statistik och förklaringar för det som vi nyss presenterade, vilket vi så klart hoppas att du är!

Att få fram exakta siffror på antalet personer med syn- eller hörselnedsättning, samt hur många som tar del av video som gjorts tillgänglig, är svårt. Problemet är att mycket statistik bygger på enkäter och studier där deltagaren självskattar huruvida den har svårigheter eller ej. Här ska man inte underskatta människors ovilja att erkänna svårigheter eller behov av stöd. Svaret på frågan "Har du svårigheter med X?" kan alltså vara nej även för personer som egentligen har det. Det kan även bero på att personen i svarande stund inte har svårigheter eftersom den har fått hjälpmedel för det. Man ska också komma ihåg att personer med synnedsättning även kan ha hörselnedsättning utan att räknas som dövblinda, och det är därför inte riktigt så enkelt som att helt enkelt addera ihop de två siffrorna för att få ut en procentenhet för hela samhället.

För att ta fram den presenterade statistiken har vi letat i rapporter, årsredovisningar, på myndigheters webbsidor och tagit direktkontakt med diverse representanter för myndigheter och riksförbund. Den insamlade datan har sedan bearbetats för att ta hänsyn till procentuella skillnader i befolkningen i stort sedan året då den hämtades. De exakta siffrorna måste därför tas med en nypa salt, och det är viktigt att komma ihåg att detta bara ska användas som en fingervisning. Men allra viktigast är att, oavsett tiotal hit eller dit, så handlar det inte om siffror. Det handlar om människor.

	Antal 2022
Befolkning totalt	10 520 558
16 +	8 578 236
Hörselnedsatta	1 544 082
Synnedsatta	1 115 170
Stora svårigheter att se	120 000
Aktiva användare av MTM:s tjänster (Legimus)	110 216

Språklagen då?

Det är inte bara funktionsvariationer som påverkar hur man tar del av innehåll. En stor del av Sveriges befolkning har svårt att ta del av svenska muntligt eller skriftligt, och vill man då maximera sin spridning bör filmen även översättas till de i Sverige vanligaste förekommande språken. Detta är dock en helt annan fråga och ingenting vi kommer beröra närmare i denna bok. För den hänvisar vi i stället till Språkrådet och Språklagen.

Ett varningens finger

Innan vi går djupare in på de olika delarna av tillgänglig video vill vi höja ett varningens finger. Det är viktigt att komma ihåg är att de anpassningar vi pratar om i den här boken inte handlar om att förenkla *budskapet i* (eller syftet med) filmen på något sätt. En person med synnedsättning behöver inte bli skriven på näsan eller få saker överförklarade bara för att den inte *ser* innehållet. En syntolkning måste självklart vara begriplig, men syntolken behöver inte prata långsamt, artikulera mer eller använda enkla ord. I alla fall inte om inte syftet även är att till exempel personer med andra modersmål, eller personer som av andra anledningar har svårigheter med just språket ska ta del av filmen, som till exempel **Nyheter på lätt svenska**. Helt enkelt: anpassa syntolkning och undertext för målgruppen. Riktas sig filmen till elitsimmare? Använd då de korrekta namnen på simtagen som visas upp i stället för att beskriva hur de ser ut. Riktas sig filmen till den breda massan? Använd beskrivande ord för det som visas (där det behövs), men överdriv det inte, och använd termer som går att googla. De som tar del av filmen är antagligen kapabla att söka upp information själva om det är något specifikt de undrar över.

Nu kör vi!

Nu är du förhoppningsvis helt med på noterna. Så klart filmen ska göras tillgänglig! Då kan vi gå vidare till *vad* vi menar med "göra tillgänglig". Vad behöver filmen ha för att bli godkänd enligt tillgänglighetslagen och för att nå våra 20 procent? I följande kapitel går vi igenom *vad som behövs* och *hur* det ska göras.

Undertextning

Den vanligaste formen av tillgänglighet är undertextning. Den som sett på tv eller någon streamingtjänst har redan stött på detta. Det är en *tidsberoende textremsa* som återger vad som låter och sägs i filmen. I dag är detta en av de mest lästa textformerna, enligt **Medietextarna**.

Introduktion till undertextning

Det lättaste sättet att skapa en undertext själv är genom att använda sig av ett undertextningsprogram. I sin enklaste form är det inget annat än en videospelare som gift sig med en ordbehandlare. Du laddar in din videofil, trycker på play och börjar skriva av vad som sägs. När det är klart bearbetar du texten, delar upp den i bitar och bestämmer när varje bit ska visas i bild. Sen exporterar du undertexten och går nöjt vidare med din dag. I processen mellan att du tankar in filmen och exporterar ut texten finns det en del grejer att tänka på och det är de som vi ska gå igenom i det här kapitlet. Den uppmärksamma läsaren kommer dock märka att det är ovanligt lite fokus på exakt hur man gör – vilka program man ska ha och vilka som är bäst. För att inte snabbt datera den här texten har vi valt att inte lista program här. En lista med bra gratisprogram finns på vår webb.

Vi berör heller inte automatisk undertextning i den här texten. Automatisk textning kan vara ett bra komplement till (och i vissa specifika fall ersätta) en mänsklig textare. Det nuvarande problemet med automatiska textningsprogram är inte att de inte hör vad vi säger eller är dåliga på textningsregler, det är snarare att de inte förstår vad vi menar. En automattextning kan än så länge inte tolka innebörden i det mänskliga språket, med svårbegripliga texter som följd. Det här betyder dock inte att vi är emot automatisk textning, men vi tror att det är bra om man själv kan grunderna i textning innan man lejer bort det. Det här gäller oavsett om du låter ett program eller ett företag skriva texter åt dig. Skulle det vara så att du använder automatiska program för textning – ha de kommande tipsen och reglerna i bakhuvudet när du korrekturläser texten från programmet.

CAPTIONS?

Ni har kanske hört de engelska begreppen captions och subtitles, och undrat vad skillnaden är? På svenska har vi ingen tjustig uppdelning av detta, men likväl kan undertextning göras på dessa två olika sätt. Det vi pratar om i den här texten är det som kallas captions, vilket är undertexter anpassade för den som inte hör ljudet. Subtitles å andra sidan är anpassade för den som inte förstår det talade språket. Man kan också prata om open captions respektive closed captions, vilket är vad vi kallar för inbrända respektive icke-inbrända undertexter. Det här går vi igenom lite senare.

SUBTITLES?

Copy

Att göra en egen undertext är inte svårt – de flesta av oss är faktiskt på sätt och vis redan experter på undertexter. Du har förmodligen läst fler undertexter än du läst romaner. Tekniken för att komma i gång med undertextning har blivit allt mer lättillgänglig. Detta har bidragit till en explosion av undertexter, men kvaliteten på dessa varierar kraftigt. De flesta nybörjartextare tänker till exempel inte på att det finns vissa riktlinjer för undertexter, riktlinjer som finns där för att göra texten enkel att läsa. Men om just du är en nybörjartextare – var inte rädd! Som vi precis nämnde är du egentligen redan expert, du har bara inte fått rätt verktyg än. Alla timmar av textningsläsande har gett dig "en känsla" för vad som är en bra textning. Den här känslan kommer vi nu att försöka sätta ord på i den här delen av boken.

Det andra stora problemet med dåliga texter är att den som skriver undertexten – och därför kan höra vad som sägs i filmen – skriver på ett sätt som inte går att begripa utan att höra det talade ordet. Det är nämligen stor skillnad på hur vi talar och hur vi läser.

Tips!

Läs igenom undertexten utan att lyssna på innehållet och se om det går att hänga med. Är det rörigt? Då behövs det mer copy.

Och alltså,
vi ser ju här att eh...

Det blir,
man förstår...

...inte bra om man inte
typ skriver om lite alltså.

Talspråket är fritt och flytande. Även om grammatiken blir knasig, uttalet slinter, tankar går ihop eller spretar isär, vi stammar eller stakar oss, så kan vi oftast förstå varandra. Vi gör en otrolig filtrering och bearbetning när vi lyssnar på någon som pratar. Skriftspråket är däremot betydligt striktare. Ovan är ett exempel på hur en dålig undertext kan se ut. Det går helt enkelt inte att hänga med i en text om man skriver ut alla *eh...* och *ja, alltså...* Att göra den här rensningen, som sker automatiskt när vi lyssnar men måste göras manuellt i text, kallas för *copy*. Vi gör om det flytande talspråket till det städade skriftspråket. Vi tar bort onödiga *och*. Vi rensar bort stakningar och omstarter. Vi preciserar vaga meningar och delar upp långa resonemang i kortare bitar.

Här ser vi att man inte förstår
om man inte skriver om texten lite.

Även om det skrivna språket ska vara mer städat så vill man inte heller rensa bort alla talspråkliga uttryck. I våra språkliga egenheter ligger en del av vår personlighet som talare. Ibland används dessa egenskaper för att förstärka ett budskap. Till exempel svordomar som *jävligt*, förstärkningsord som *väldigt*, *väldigt mycket* eller tilläggsord som *ju*. Se exempel nedan:

- Om jag skulle få en sån skulle jag bli väldigt, väldigt, väldigt, väldigt glad, pappa!

- Om jag skulle få en sån skulle jag bli väldigt glad, pappa!

- Jag älskar för i helvete dig, har alltid gjort och fattar du för fan inte det kan du dra åt helvete.

- Jag älskar dig och har alltid gjort det. Förstår du inte det kan du avlägsna dig.

- Jo, men... Jag skulle ändå vilja påstå att... Så här, jag säger inte att jag gjort något... fel eller så, men det sket sig. Som fan.

- Jag säger inte att jag inte gjorde något fel, men det blev inte så bra.

Det blir en balansgång mellan att behålla talarens personlighet och känslöstämning och att skriva begripligt för den som inte hör. Vill man veta mer om vad det innebär att skriva begripligt kan man läsa **Institutet för språk och folkminnen, Språkrådets** rapport om myndigheters skrivregler, samt den sammanställning som **Begriplig Text** har gjort på hur man skriver just sådan.

Tips för att få ett bra flyt i texten:

Behåll det första och sista ordet. Då kommer även de som både hör talaren och läser texten samt de som läser på läppar ha lättare att hänga med i texten. Om talaren syns i bild det vill säga.

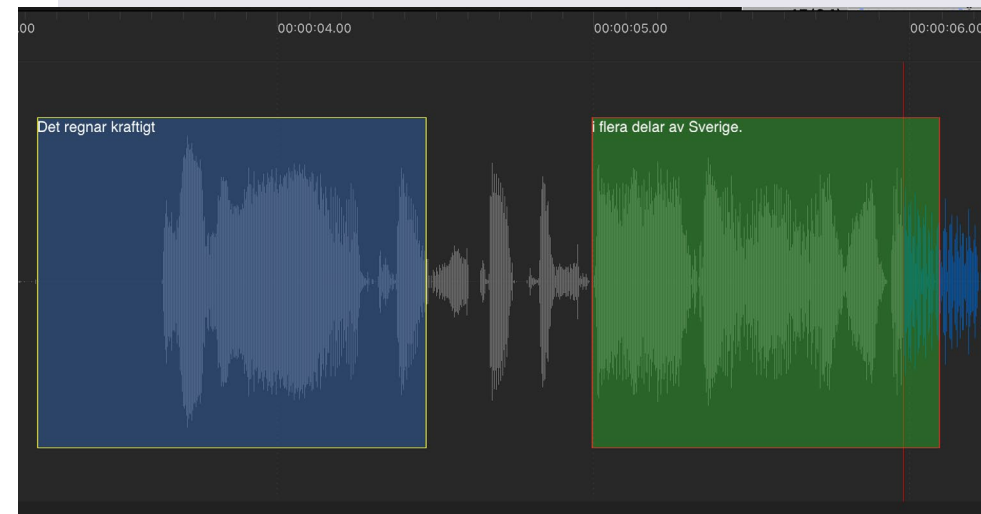

Synk

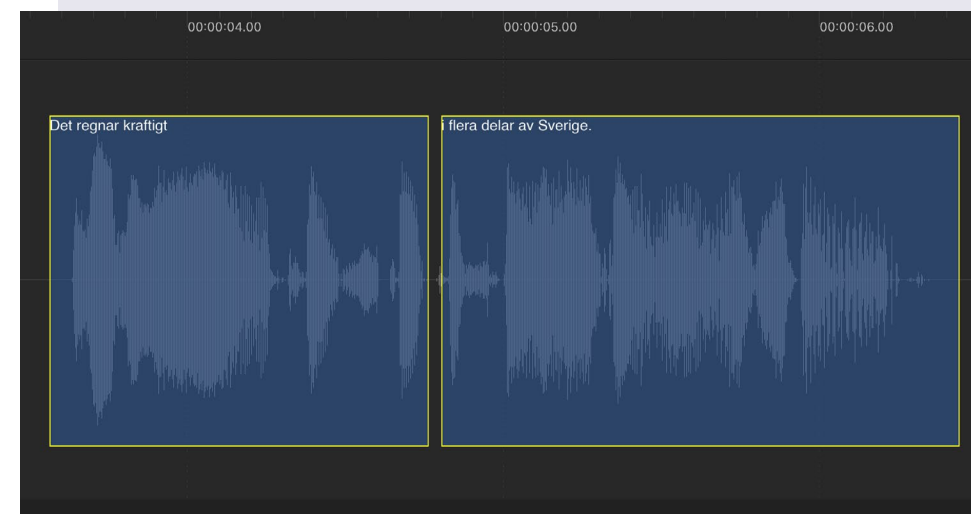
Förutom att den ska skrivas så ska texten även synkas, alltså varje textruta ska synas i bild vid rätt tidpunkt. En bra undertext är exakt synkroniserad med det som sägs i bild. Det räcker med en förskjutning på mindre än en halv sekund för att vi ska reagera. Det kommer helt enkelt att kännas "fel". Ännu värre så kan en för tidig undertext råka avslöja det roliga i ett skämt för tidigt, eller störa mitt i en romantisk dialog. Därför vill man alltid att texten ska vara synkad med det faktiska talet.

Det finns olika åsikter om hur man på bästa sätt synkar texten till filmen. De två främsta sätten kallas för *framtung* och *baktung* synk. Framtung synk låter texten börja lite innan talet eller ljudet (några bildrutor bara!) och sluta samtidigt som det slutar. Baktung synk visar texten precis samtidigt som talet eller ljudet och låter den sedan hänga kvar en liten stund efter. Båda metoderna används för att ge tittaren tid att läsa och bearbeta texten. De flesta automatiska undertextningsprogram är inte programmerade för att använda någon av dessa metoder. I stället låter de texten börja och sluta exakt samtidigt som talet eller ljudet, med sämre läsbarhet som följd.

Vilket synksätt man använder beror på sammanhanget där texten syns, eftersom det i olika sammanhang är olika viktigt med timingen. En undertext för en musikvideo förlitar sig på att texten följer takten i musiken. En standup-föreläsning bör inte visa texten i förväg, eftersom det kan förstöra timingen i skämtet. För instruktionsvideor kan det vara bra att låta texten komma lite före, så att man hinner både läsa den och titta på vad som görs i bild. Vi på Tillgänglig Video använder baktung synk.

Exempel på osynkad text.

Exempel på synkad text.

Riktlinjer inom undertextning

Riktlinjerna och standarderna för undertextning varierar mellan länder. I Sverige finns ingen fast standard, i alla fall ingen som alla följer till punkt och pricka. Det saknas dock inte försök att standardisera detta. Flera olika organisationer har tagit fram egna riktlinjer. Fackklubben Medietextarna har till exempel tagit fram **Riktlinjer för undertextning i Sverige** tillsammans med bland annat Språkrådet, SVT Språk och Tillgänglighet samt ett antal textningsleverantörer. Dokumentet berör bland annat språkanvändning, skiljeteckenanvändning, placering i bild, med mera. Vi kommer gå igenom mer om dessa nedan. Beskrivningarna i den här boken följer en förenklad tolkning av detta dokument.

Undertextens anatomi

En undertext är uppbyggd av fyra saker. Tre av dessa saker är block, rader och tecken. Den största beståndsdel är ett *block*. Ett block är den textremsa som syns i bild under en viss tid. Varje block innehåller i sin tur eller en eller två *rader*. Blocket får inte innehålla mer än två rader och dessa rader ska helst inte innehålla fler än 32 *tecken*, inklusive blanksteg. Maxantalet tecken för en rad är 42. Använder man mycket fler än 42 tecken finns det risk att blocket blir för stort för bilden.

Om undertexten exporteras rätt (lugn – vi går in på vad rätt är lite senare) anpassas nämligen textstorleken utifrån användarens inställningar på enheten där hen tittar. En person som ser dåligt har kanske ökat textstorleken på sin skärm, och är det då för många tecken på en rad kan det resultera i att kanterna på texten kapas, eller att texten blir så stor att den blockerar själva filmen.

Ännu fler riktlinjer!

Anledningen till att det finns olika riktlinjer kring antal tecken har att göra med var tittaren tar del av innehållet. 42 tecken gör sig bra i stora format – film och tv som ofta ses på större enheter, medan 32 tecken är maxgränsen för att synas ordentligt på till exempel liggande mobiltelefoner. För stående mobiltelefoner är gränsen 22 tecken.

Vad är då den fjärde saken som krävs för att bygga en text? Jo, tidsangivelser! Två för att vara exakt. En tidsangivelse för när blocket ska börja visas i bild och en för när det ska sluta visas. Sikta på att låta dina blocka visas mellan 1,5 och 7 sekunder. Visas de för kort hinner tittaren inte läsa. Visas de för länge upplevs texten långsam och du riskerar att förstöra talets flyt.

Vill du ha ett hårdare värde att förhålla dig till kan du titta på vad som inom undertextning kallas för TPS, tecken per sekund. Precis som namnet antyder handlar detta om hur många tecken per sekund en genomsnittlig människa hinner läsa. Under 20 TPS börjar det bli svårt att hinna läsa. Har du ett undertextningsprogram som visar TPS kan du själv experimentera här.

Utöver dessa tekniska aspekter bör man också följa en viss språkrytm vid textningen. Jämför till exempel dessa tre uppdelningar:

När man textar
bör man följa en viss rytm.

När man
textar bör man följa en viss rytm.

När man textar bör man följa en viss
rytm.

Vilken känns mest naturlig? Läs de högt och dramatiskt – ta en konstpaus vid radbrytningarna. Vad låter bäst?

Ta även hänsyn till radlängderna. Den tredje uppdelningen låter kanske inte knepig i tal, men ser jobbig ut att läsa.

Det är lite som att skriva dikter. Man ska helt enkelt följa språkets grammatik och rytm vid rad- och blockbrytningar, för att skapa ett naturligt och behagligt läsflöde. Vi försöker hålla meningar i ett block, så långt det går. Annars delar vi dem där det känns naturligt, vid en bisats exempelvis.

Vad ska undertextas?

En vanlig fråga kring undertextning handlar om *vad* som bör undertextas. Behöver man texta namnplattor och grafik, eller är det bara det talade ljudet som gäller?

Kortfattat säger vi så här: allt som krävs för att förstå filmen utan att ta del av det ljudande innehållet ska textas. Detta innebär självklart talet, men även viktiga ljudeffekter och musik i mån av plats. Om det till exempel ringer på dörren är det bra att detta skrivs i undertexten, så att man förstår varför personen i bild plötsligt vänder sig om eller springer i väg. Eller om en person reagerar på ett ljud genom att kommentera det eller kanske börja skratta – då behövs det i undertexten för att samma information ska komma fram även för de som inte hör.

Det är bra att även texta namnplattor och grafik, om det får plats i texten. Om det inte får plats prioriteras ljudet först. Det är alltså ingen nödvändighet i alla situationer, utan ett "om det går, så bör det göras". Anledningen till att man vill ha med grafik i undertexten är för att det finns de som tar del av film med hjälp av uppläst text. Ska då namnplattan som syns i bild läsas måste namnet stå med i texten. Det här kan givetvis skippas om personen som pratar presenterar sig själv, vilket vi tycker är det enklaste sättet att lösa detta på.

Tips för undertextning

Använd manus

Ett lätt sätt att texta en film på är att utgå från manuset. Kopiera texten från ditt manus och portionera ut den i block. Det här förutsätter givetvis att den som pratar i filmen har följt manus. En bonus med att spela in efter manus är att vi tenderar att tala mer "lätttextat" – alltså lugnare och mer sammanhängande – när vi utgår från ett manus. Det här är kopplat till att texten i manuset tenderar att vara bearbetad för att vara begriplig.

Exportering

När undertexten är färdig är det dags att exportera den till ett bra format. Det finns ett antal sätt att exportera undertexter, men det vanligaste är som en *SRT*- eller *webVTT*-fil. Den här filen laddas upp separat från filmfilen. När filmen sedan spelas upp ser spelaren till att texten visas samtidigt som filmen. Det här har flera fördelar. Först och främst kan tittare som behöver det få texten uppläst – texten underlättar alltså även för de som inte ser alls. Den som ser har så klart också nytta av texten, genom att spelaren kan låta texten "böja sig" efter tittarens skärminställningar. Är enheten inställd efter en stor teckenstorlek kommer även undertexten förstoras. Som vi sagt tidigare är det här också en av anledningarna till att inte ha för långa rader – om en tittare använder riktigt stor text finns det risk att den inte får plats på skärmen.

Som om läsbarhet inte vore nog så gör också undertexten din film sökbar på många videoplattformar. Du har ju bifogat en textfil till din film, och textfiler kan sökmotorer läsa och indexera. Exempelvis så använder YouTube undertexter för att försöka förstå vad en film innehåller och rekommendera denna film för potentiellt intresserade tittare.

Att bränna in texten, till skillnad från att bifoga den som fil, innebär att texten monteras på filmen direkt, ungefär som filmens grafik. Du gör här om undertexten från ett härligt textformat till att bara bli bilder på en skärm – texten ligger *i* filmen snarare än *på* den. Gör man på det här sättet kan texten inte anpassas efter tittarens skärminställningar och den kan heller inte få texten uppläst. **Vi rekommenderar därför starkt att aldrig bränna in undertexter!***

Vi går igenom mer om detta under kapitlet **Publicering**.

* Nu ljuger vi lite. Det finns vissa sällsynta tillfällen där inbränd text är det enda som funkar, exempelvis om en film ska ligga i en PowerPoint, visas på en tv-skärm på en buss eller ett museum eller publiceras på Instagram.

Sammanfattning om undertextning

En undertext är en textremsa som (oftast) syns i filmens nederkant och som representerar talet samt viktiga ljud. De två viktigaste aspekterna av en undertext är:

Copy: En undertext är inte en exakt transkription av talet (som ofta är rött), utan en städad omskrivning av det, vilket kallas *copy*. Saker som "och" i början av meningar är vanligt att ta bort.

Synk: Undertexten ska visas samtidigt som talet eller ljudet hörs, alltså vara synkroniserad.

En undertext består av block, rader, och tecken. Ett block är den aktuella textremsa som visas vid en given punkt i filmen. Denna kan innehålla två rader text. En rad innehåller max 42 tecken för att säkerställa att texten syns även när den skalas upp av användaren. För mindre format, som innehåll på sociala medier som ofta ses på mindre skärmar, gäller max 32 tecken per rad.

För att säkerställa att undertexten hinner läsas använder man sig av *tecken per sekund (TPS)*. Vanligt är att använda 23 TPS som riktlinje.

En bra undertext följer en rytm i språket, med rad- och blockbrytningar på grammatiskt rimliga platser. Detta skapar ett behagligt läsflöde och gör det lättare att förstå innehållet.

Textplattor och namnskyltar ska undertextas i mån av plats, men får inte gå före ljudinnehållet, som alltid är viktigast.

Vanligast är att undertexten exporteras som en egen fil – med filändelsen .SRT eller webVTT. Detta möjliggör anpassning av texten för användare med till exempel större teckenstorlek inställd på mobiltelefonen. Texten går även att slå av och på. För spelare som inte tillåter en sådan undertextfil (till exempel sociala medier) bränns texten in i filmen, med då kan inte tittaren anpassa texten i efterhand.

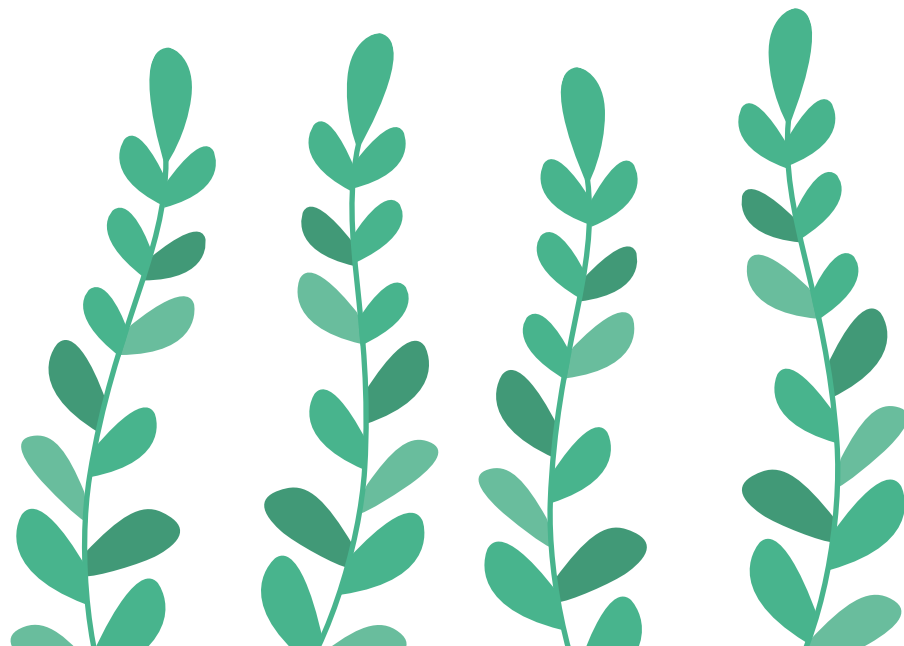
Syntolkning

En syntolkning är en audiell beskrivning av det visuella i filmen. Oftast i form av en pålagd röst som beskriver personer, händelser och platser i filmen. Alltså vem som syns i bild, var vi befinner oss (i en kyrka? På en äng?), och vad som händer. Den kan även beskriva när i tiden händelserna utspelar sig. Om det till exempel är så att vi bevittnar en flashback från 1800-talet helt plötsligt, eller om personerna återskapar en scen, kan det vara bra att veta det.

Syntolkningen ska helt enkelt beskriva den information som behövs för att man ska förstå kontexten av ljudet. Här måste man göra en avvägning i vad som är relevant att syntolka. Alla dessa aspekter behöver inte alltid tas upp. Det viktigaste är oftast att veta vem eller vilka som pratar eller syns och var de gör det någonstans. Sedan, om det finns plats i filmen, kan man utveckla med mer. Men vad som tas upp beror också på syftet med filmen, och vad som redan har sagts. Att vi är på en äng behöver vi bara höra en gång. När det är etablerat är det kanske *vad* personen gör som blir relevant i stället, om den till exempel börjar hjula eller beundrar en blomma.

Den som syntolkar kallas för syntolk. Syntolken tittar på filmen, noterar var det behövs syntolkning, skriver ett *syntolkningsmanus*, spelar in och monterar det i filmen. En pålagd röst är dock inte det enda sättet att uppfylla kravet på syntolkning. Det finns även något som kallas för verbalisering.

Fyra beståndsdelar för syntolkning

ADLAB-projektet pratar om fyra beståndsdelar för att förstå en berättelse. Leta efter dessa fyra beståndsdelar när du syntolkar din film.

Karaktär – Vem syns i bild eller pratar.

Plats – Var vi är. I en gul ubåt? På Apple Corps tak?

Handling – Vad som händer på skärmen – vad personer gör, och hur de gör det, när detta är relevant. Kan även vara att låta ljudeffekter höras.

Tid – När utspelar sig händelserna? Är vi på ett piratskepp under 1700-talet helt plötsligt? Återskapar personerna en scen? Växlar vi mellan en intervju och arkivbilder?

Syfte

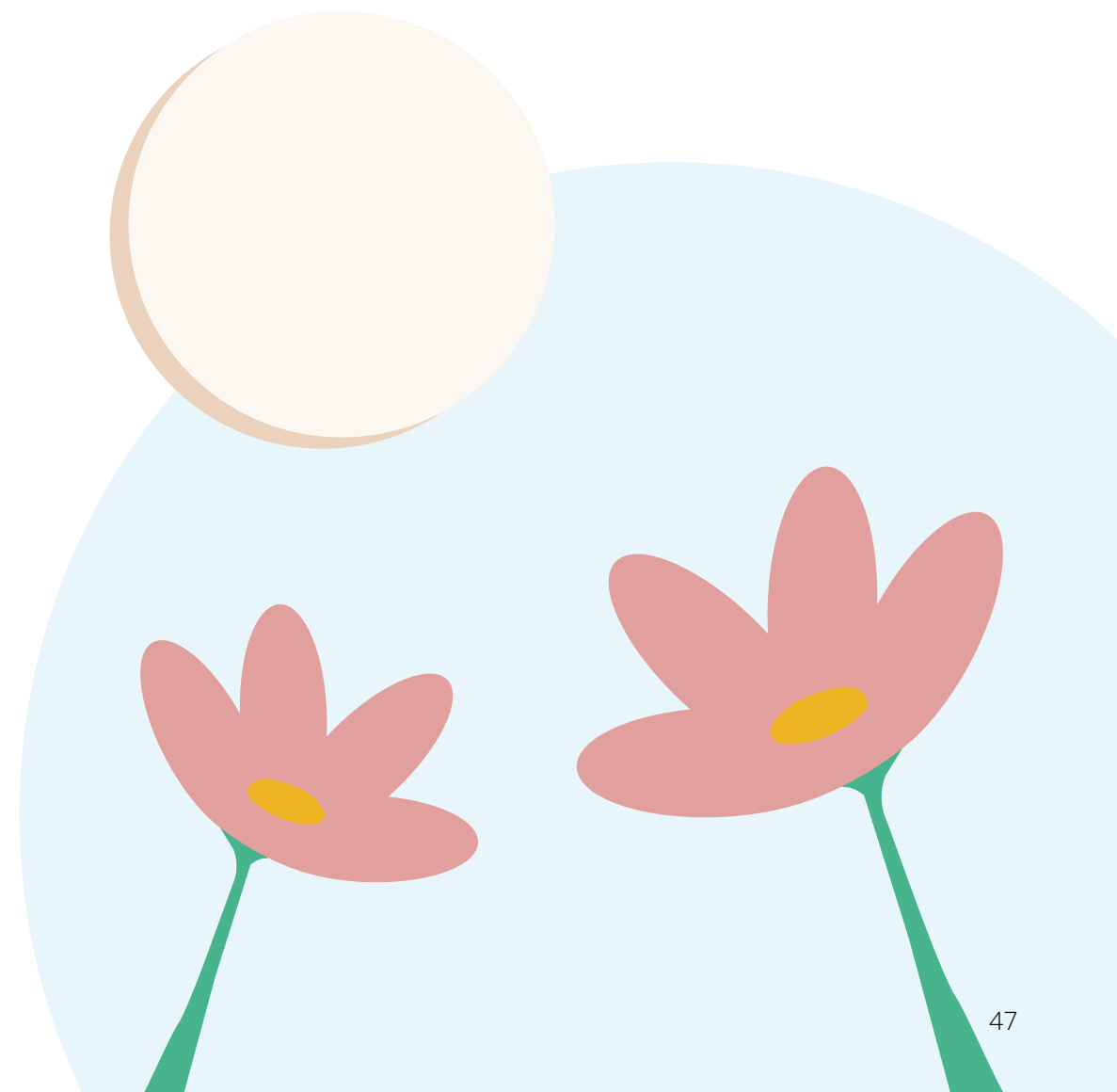
En syntolk ska känna till filmens syfte. Syftet påverkar nämligen hur och vad man syntolkar. Säg till exempel att vi i en film har ett klipp med en flygbild över en stad. Flygbilden är i filmen av en anledning och att känna till filmens syfte hjälper oss att klura ut den anledningen. Vill man visa hur vacker staden är, peka ut var alla återvinningscentraler finns eller sätta scenen för en mordgåta som utspelar sig i staden? Syntolkningen kommer skilja sig åt för dessa olika syften, eftersom det är olika saker som behöver beskrivas i bilden. Vill man visa hur fin staden är finns det ingen anledning för syntolken att påpeka att det finns återvinningscentraler.* För mordgåtan kan det gå åt båda hållen – mordgåtan kan kännas mer spännande om den utspelar sig i en vacker stad, men mordet kanske skedde på en återvinningscentral.

Filmens syfte är alltså av största vikt för syntolkningen – det går inte att bara kasta ut en syntolkning utan att känna till syftet.

Syftets betydelse gäller även vid återgivning av sådana till synes stela saker som grafer och tabeller. Ibland behöver all information i dessa syntolkas, till exempel om syftet med filmen är att återge exempelvis en rapport i sin helhet. Om syftet i stället är att sammanfatta rapporten, behöver kanske inte exakt alla siffror i ett diagram läsas upp. En kontrollfråga man alltid bör ställa sig är – är det meningen att seende ska läsa och komma ihåg all information? Om svaret är nej behöver man inte heller syntolka allt. Tänk att poängen med syntolkningen är att den ska ge samma typ av information (eller känsla) som en seende får av filmen. Kom också ihåg att syntolkning,

* Om det inte är så att staden har särskilt vackra återvinningscentraler då. Än en gång – syftet!

som namnet antyder, trots allt är en tolkningsfråga. Tre olika syntolkare kommer förmodligen skriva tre olika syntolkningar, beroende på deras tolkningar och urval av en bild. Våga därför diskutera med den som syntolkar – kan det vara så att ni ser olika på syftet? Eller känner du till något om målgruppen som syntolken kanske inte vet? Om målgruppen består av experter på ett ämne behöver syntolken känna till det, så inte syntolkningen blir onödigt förenklande.

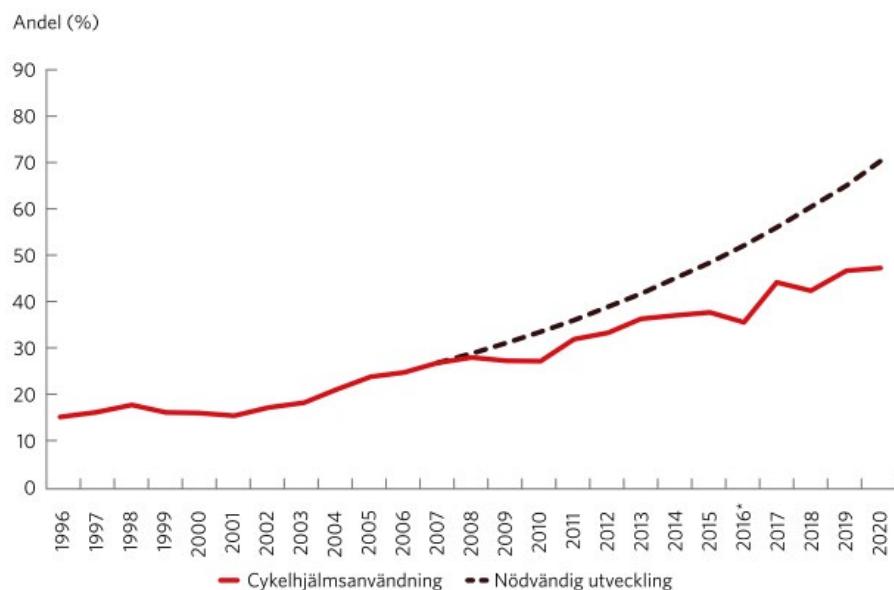

Verbalisera

Ska ni genomföra en föreläsning, en presentation, eller kanske ett seminarium? Genom att arbeta med *verbalisering* kan ni "slippa" att göra en vanlig syntolkning. Verbalisering är ett krångligt ord för något enkelt – att beskriva vad man gör. En presentatör beskriver sina PowerPoint-bilder, en instruktör berättar hur något går till och så vidare. Vid panelsamtal presenterar alla deltagare sig själva med namn och titel. Då kan den som inte ser särskilja deltagarna genom rösterna, och syntolkningen behöver inte förtydliga vem som pratar hela tiden. Har man en presentation med en tabell ska presentatören beskriva vad som är viktigt i den tabellen. Återigen kommer alltså *syftet med filmen* in här.

Säg att vi håller en föreläsning om trafiksäkerhet på cykeln, och presenterar statistik i en av bilderna på detta sätt:

Figur 13. Linjediagrammet visar den observerade utvecklingen av cykelhjälm användningen i jämförelse med den nödvändiga utvecklingen under 1996–2020.

Talaren säger:

- Som ni ser här.

I det här fallet framgår ingenting av talet, annat än att det finns något att titta på. Kan man inte se tabellen är informationen man får denna:

En person som inte kan se tabellen har ju ingen aning om vad den inte ser, förutom att den just inte ser något. Vi tänker att talaren i stället säger:

- Här är en tabell för utvecklingen av cykelhjälm användningen mellan 1996 och 2020. Sedan 1996 har antalet gått från 16 till nästan 50 %.

Om syftet då är att bara upplysa om antalet som använder cykelhjälm behöver en syntolk inte lägga till något. Om det däremot är så att man vill kommunicera kring antalet som faktiskt använder hjälm och hur det avviker från den nödvändiga utvecklingen behöver man förlänga beskrivningen lite;

- Det är ändå under den nödvändiga utvecklingen, som hade krävt att 70 % använder hjälm.

Sen kan vi krångla till det ännu mer. Om syftet i stället är att redogöra för utvecklingen – antalet procent år för år – då blir det en längre förklaring.*

Att verbalisera är ett effektivt sätt att göra enklare produktioner tillgängliga. Utan att backa upp det med regelrätta studier kan vi på Tillgänglig Video också konstatera att verbalisering inte bara är användbart för den som inte ser. Om varje bild, tabell eller annan grafik är noga utvald för att uppfylla filmens syfte och detta kombineras med en föreläsare som tränat på att beskriva dem pedagogiskt – då upplevs själva föreläsningen som mer genomarbetad. Detta gäller speciellt för webbaserade föreläsningar, då deltagare ibland bara lyssnar utan att titta.

* Föreläsningar som innehåller bilder med det syftet är dock ovanliga, eftersom just formen föreläsning lämpar sig dåligt för att förmedla enbart en stor samling datapunkter.

Verbaliseringens gränser

Verbalisering fungerar inte för alla typer av produktioner. Film är ett känslomedium. Karaktärer som konstant beskriver högt vad de gör, vilka de träffar eller vad de ser i en film upplevs lätt som konstigt.

Linda: Men vad säger du?! Jag drämmer boken i bordet. Den handlar ju visst om mig!
Marie: Jag viftar avfärdande med händerna. Det är inte alls du, Linda. Jag ser ut genom fönstret, där ett barn blåser såpbubblor och spräcker dem med fingret. Varför tror du inte på mig?
Linda: Boken ramlar ner från bordet och landar på min fot. Aj!

Exempel på hur verbalisering inte kan användas.

För den här typen av filmer är det bättre med en separat syntolk. Den kan tolka kameraarbetet och beskriva scener. En duktig syntolk beskriver scener i samma ordning som kameran bygger upp dem. Duggregnar det eller kommer vattendroppar stora som femkronor? Är huvudpersonens ansikte dolt av skuggan från en långtradare? Sträcker sig husen upp mot himlen eller hukar de sig för molnen?

Olika sorters syntolkning

Nu när du vet hur du enkelt kan väva in syntolkningen i filmen redan från början är det dags att röra om i grytan och påpeka att det finns olika typer av syntolkning. *Verbalisering* är en typ av syntolkning, men utöver detta brukar man tala om *dramasyntolkning* och *informationssyntolkning*. Den sistnämnda är vanligast att använda för den typen av filmer som görs i offentlig sektor, exempelvis seminarium, föreläsningar och liknade där syftet är att förmedla *information*. En informationssyntolk kan lägga tid på att ta fram korrekta branschtermer, läsa på för att kunna förstå ett tekniskt skeende och ta sig mer tid för att beskriva saker. Det är helt okej att pausa en informationsfilm för att syntolken ska hinna beskriva allt viktigt som är i en scen. Tänk filmer som beskriver hur en tjänst används, vad som är det viktigaste från en rapport eller vad som gäller för vissa nya regler.

Dramasyntolkning å andra sidan, fokuserar mer på *känslan*. Föga förvånande är det detta man använder för drama och filmer vars främsta syfte är att förmedla känslor. Syntolken behöver här lägga mer tid på att skriva korta kärnfulla formuleringar, för att plocka upp sådant som bilden visar. Man behöver sätta scenen – vilka är i ett rum, hur står de, vad innehåller rummet, vad gör de, när utspelar det sig och så vidare. Man behöver även plocka upp de små detaljerna som en scenograf eller regissör använt för att förmedla en sinnesstämning – en svettdroppe i pannan, ostruken skjorta eller ett blixtoväder utanför fönstret. Dramasyntolken behöver också anpassa sig mycket mer efter det befintliga ljudet. Det är sällan önskvärt att pausa ett drama för att göra plats för syntolkning, utan man får jobba med de pauser som finns. Man jobbar också tillsammans med det befintliga ljudet – för blixtovädret kan man prata mellan åskknallarna.

Att informationssyntolka kan nästan vem som helst göra med lite övning. Dramasyntolkning däremot, kräver mer erfarenhet och kunskap om hur man på bästa sätt kan förmedla något abstrakt, som känslor ju faktiskt är. Informationssyntolken behöver snarare kunna se på en bild och beskriva exakt vad den ser. Av denna anledning rekommenderar vi att man inte dramasyntolkar själv. För sådana produktioner bör man ta hjälp av en utbildad syntolk.

Var objektiv!

Oavsett typ av syntolkning är det viktigt att syntolken håller sig objektiv. Det här är ett måste, för det är inte syntolkens uppgift att tala om för den som tar del av filmen hur den ska känna kring något. Att till exempel säga;

- Marie går förbi en fin byggnad.

är en högst subjektiv uppfattning om vad som händer. Det finns garanterat de som inte alls tycker byggnaden är fin. Dessutom säger det väldigt lite om hur den ser ut. Är det ett 1600-tals slott? En 50-talsvilla i tegel? Ett vitt nybygge i stål och glas? Beskriv i stället hur byggnaden ser ut – vad den är byggd av, hur stor den är och så vidare, och låt den som tar del av filmen skapa sin egen uppfattning, precis som en seende skulle ha gjort. Är man osäker är det bättre att beskriva exakt vad det är.

Var ska syntolkningen vara?

Som tidigare nämnt kan en syntolk prata när inget annat viktigt hörs i filmen. Syntolken får inte prata över andra talande karaktärer i filmen. Ibland behöver en film förlängas för att få plats med syntolkningen, om det inte finns naturliga luckor redan från början. Om speakerrösten eller karaktärerna pratar precis hela tiden kan filmen behöva pausas i några sekunder så att syntolken hinner beskriva. Det här är inte önskvärt, men ibland nödvändigt. För att slippa pausa filmen kan du tänka på att klippa filmen luftigt! Få in lite pauser i talet. Där kan du ha musik eller ljudeffekter. Det här har också fördelen att tittaren får mer tid att bearbeta det som faktiskt sägs i filmen.

Det behöver inte vara helt tyst när syntolken pratar, men det är viktigt att det går att höra vad hen säger. Ljudeffekter som är en del av handlingen behöver kunna höras, men då är det bättre att placera syntolkningen runt dessa i stället för att ta bort dem. För musik går det oftast att skruva ner volymen, om inte musiken är en viktig del av känslöförmedlingen i filmen. Ibland kan du ta bort ljudeffekter helt och i stället låta syntolken prata. Vissa ljudeffekter är nämligen bara effektförstärkare för något visuellt, och om det visuella uteblir kan det vara bättre att ersätta effekten med en syntolk. Du kan även låta en syntolk ersätta det talade ljudet om det talade ljudet är tomt på information. Det här är vanligt i inspelade föreläsningar. Om en talare säger "Som vi ser här" eller "Funkar mitt ljud?" kan du ta bort det och ersätta med en syntolkning.

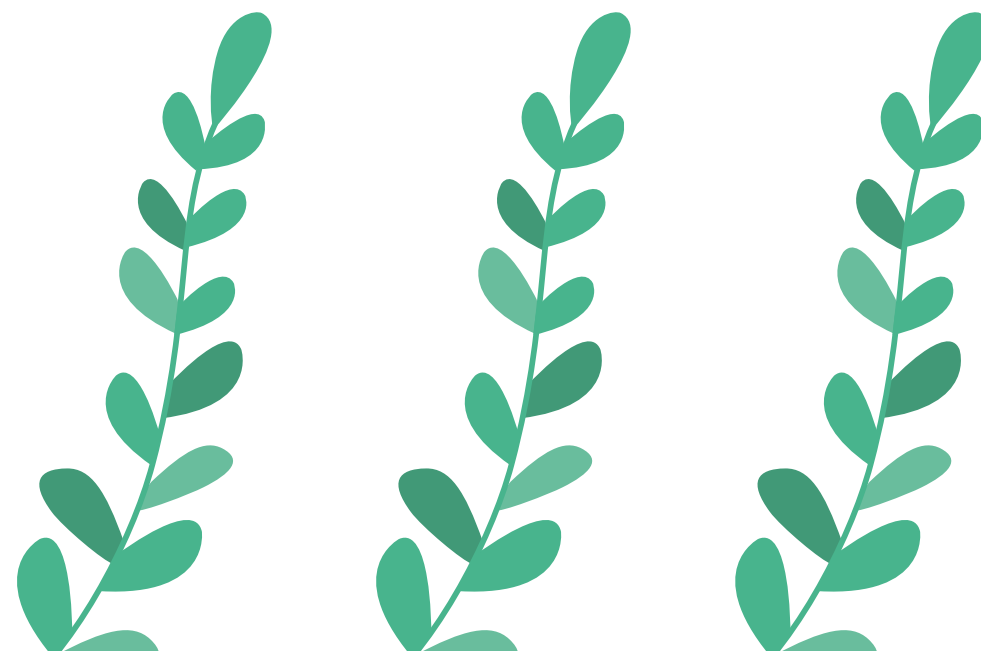
För att så smidigt som möjligt väva in syntolkningen är det alltid en god idé att planera för syntolkning redan från början. Det kan dels vara genom att använda verbalisering, eller genom att planera för en luftig film där eventuell syntolkning får plats.

Vad är en bra syntolkning?

Om du är osäker på om syntolkningen är bra eller inte – låt någon som aldrig sett filmen (och helst inte vet allt för mycket om innehållet) lyssna på den. Vilken information tar den med sig? Vilka känslor fick personen? Hur upplevde den filmen? Om svaret på de här frågorna stämmer överens med det ni vill uppnå – ja, då gör syntolkningen precis det den ska.

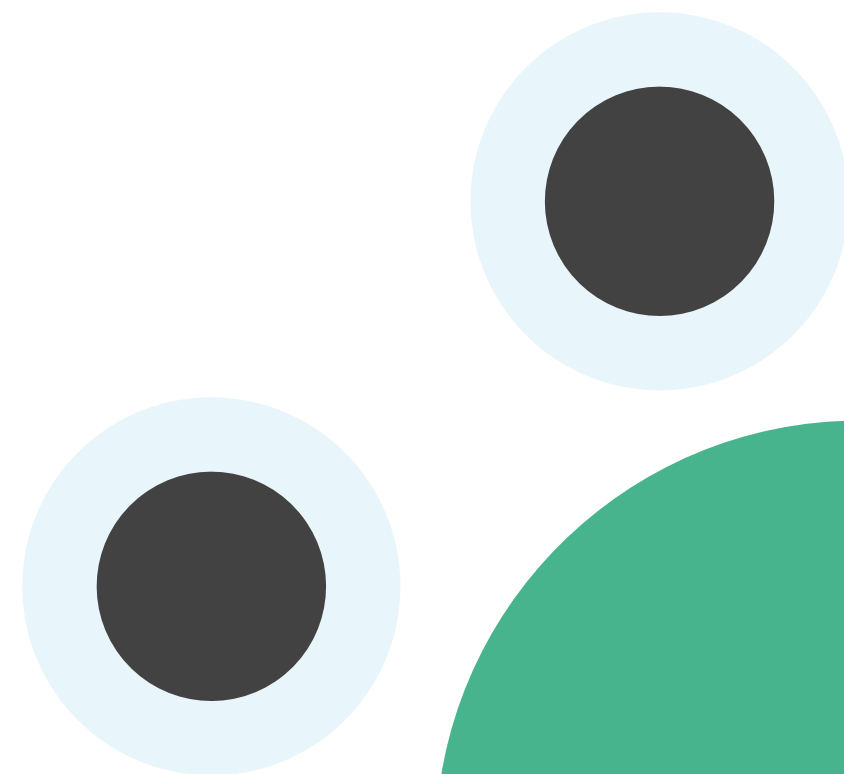
Här kan det vara viktigt att inte fastna i små detaljer som ni vill att den seende tittaren ska ta till sig, men som inte tillför något till budskapet. I en film med mycket tal kommer en snygg drönbild över ett öppet landskap antagligen inte tas med i syntolkningen (om filmen då skulle behöva pausas). När man väl börjat tänka syntolkning inser man hur många bilder i en film som bara finns där för att vi seende ska ha någonting att vila ögonen på. Det här är filmmotsvarigheten till att se sig omkring samtidigt som man pratar med någon. Det är inte fel att göra det, men det förmedlar ingen information.

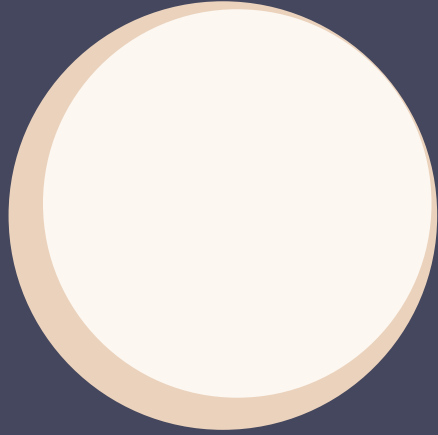

Sammanfattning om syntolkning

En syntolkning är en audiell representation av det visuella i filmen, oftast som en pålagd röst som beskriver det som syns i bild. Det kan vara vem som är med, var den befinner sig, vad personen gör, och när det utspelar sig. Syntolkningen läggs in i naturliga pauser i filmen, i bästa fall. Om syntolkningen inte får plats kan filmen pausas. Det går att "slippa" den pålagda rösten genom *verbalisering*. Detta innebär att den som pratar beskriver det som sker och visas i bild så att all information framgår, till exempel genom att läsa upp siffror från en tabell eller beskriva ett foto. Det finns två olika sorters syntolkning utöver verbalisering. **Dramasyntolkning** fokuserar på känslor och **informationssyntolkning** fokuserar på information. Oavsett typ av syntolkning så ska den alltid vara objektiv.

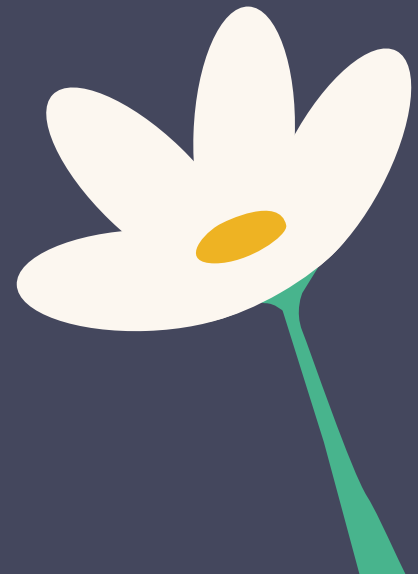
Filmens syfte är avgörande för syntolkningen. Det styr nämligen vad som plockas upp och skrivs in i syntolkningsmanuset. Syftet behövs helt enkelt för att avgöra vad som är viktigt. Även målgruppen är viktig, eftersom det påverkar i vilken utsträckning saker ska beskrivas, till exempel med facktermer, eller genom en utseendebeskrivning av det som visas upp.

Teckenspråksversion

Teckenspråksversion faller in under nivå AAA av tillgänghetslagen. Som den uppmärksamma läsaren kanske minns är nivå AA den som lagen kräver. Att göra en teckenspråksversion av filmen är således inget lagkrav, men likväl något som förhöjer tillgängligheten. Vi rekommenderar därför att du gör det ändå. Aktörer inom offentlig sektor har dessutom ett särskilt ansvar att använda och värna om det svenska teckenspråket. Detta gäller speciellt om din film behöver kunna förstås av alla.

Teckenspråk, TSS och Teckentolkning

Teckenspråk är precis som alla andra språk, med den enda skillnaden att det saknar skriftspråk. Vilket teckenspråk som används skiljer sig från land till land, och teckenspråk kan till och med ha dialekter. I Sverige används svenskt teckenspråk, som alltså inte är en tecknad representation av det svenska språket, utan ett helt eget språk. Det har en egen grammatik och andra ord (som är tecken).

När man talar om teckenspråk är det viktigt att inte förväxla det med *svenska med teckenstöd*, ibland kallat *tecken som stöd*, *TSS*. Svenska med teckenstöd är talad svenska med inslag av enstaka tecken för att förtydliga eller förenkla. Alltså inte ett helt språk.

Likväl är det skillnad på *teckentolkad film* och en *teckenspråksversion*. I teckenspråksversionen är tolken inspelad och inklippt i filmen, medan en teckentolkad film görs live. Jämför det här med att titta på en dubbad engelsk film (språkversion) med dina barn, och att du sitter och liveöversätter (livetolkning).

Teckenspråkstolka själv?

Kan du eller någon du känner teckenspråk? Funderar du på att teckenspråkstolka din film själv? Om man inte har teckenspråk som sitt förstaspråk eller är en auktoriserad teckenspråkstolk rekommenderar vi inte att man ger sig på det. Precis som med översättning mellan olika talade språk krävs det kunskap om grammatik och ordföljder för att teckenspråkstolka en film. Utbildningen för att bli teckenspråkstolk är på vissa lärosäten åtta terminer lång – så att försöka ge sig på en tolkning utan någon som helst utbildning är alltså inte att rekommendera. I Sverige är det Kammarkollegiet som ansvarar för auktoriseringen. Du kan söka efter auktoriserade tolkar på [**Kammarkollegiets** webbplats](#).

Att arbeta med teckenspråkstolkning

Att arbeta med teckenspråkstolkning är inte svårt, om du har tillgång till rätt saker. Du behöver en teckenspråkstolk, en bra plats att spela in tolken på och en plats i din film där ingen viktig information ligger. Då kan du enkelt klippa in din teckentolk där. En vanlig placering är i det nedre högra hörnet. I vissa fall är det också lämpligt att låta teckenspråkstolken stå i förgrunden och att din film visas på en skärm bredvid. Det här är det bästa valet för filmer med mycket tal.

Filma din tolk framför en green screen, om möjligt. Då kan du ta bort bakgrunden och klippa ut och klistra in tolken på rätt plats i din film. Du kan även ändra färgen på bakgrunden så att det passar filmen i övrigt. Teckenspråkstolkar är ofta klädda i en kontrasterande färg till sin hudfärg för att händerna ska synas bra, vilket även underlättar green-screen-arbetet.

Oftast behöver teckenspråkstolken inte synas i helbild. Vanligast är att man bara ser överkroppen och så klart händerna. Ibland krävs det dock mer – vid teckentolkningen av Melodifestivalen visades mer av kroppen för att tolken också skulle kunna dansa med i musiken. Det är inte viktigt för filmens språkliga innehåll, men viktigt för en bra melodifestivalupplevelse.

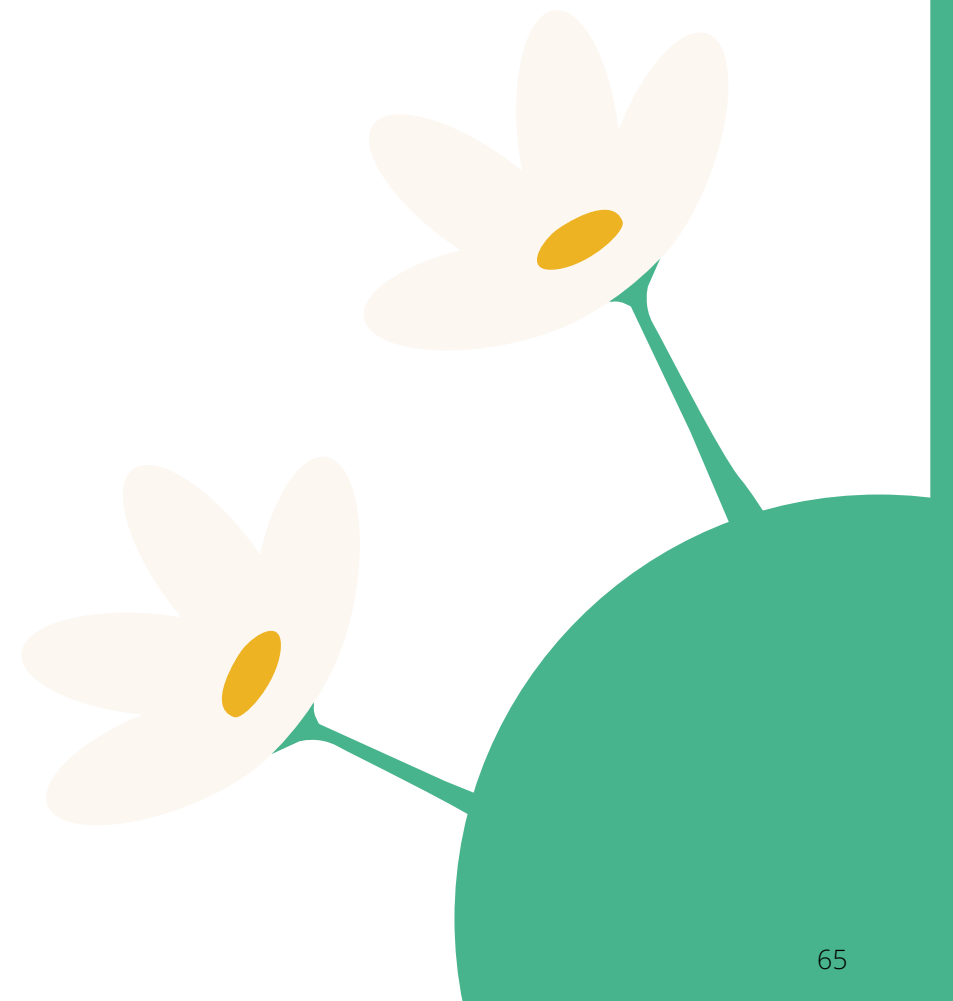

Sammanfattning om teckenspråksversion

En teckenspråksversion är en version av filmen som är teckenspråkstolkad. Teckenspråk är ett eget språk med en egen grammatik. En teckenspråksversion kan därför jämföras med en översättning av filmen. Den följer dock landets talade språk och ser därför olika ut på olika platser i världen. I Sverige används svenskt teckenspråk.

Kammarkollegiet ansvarar för auktoriseringen av teckenspråkstolkare i Sverige.

Teckenspråkstolken filmas lättast framför en green screen och bär gärna färger som kontrasterar mot sin hudfärg för att händerna ska synas bra.

Textversion

En textversion är filmen representerad som text. Det innebär vanligtvis ett transkript av det talade ljudet, men kan även innehålla beskrivningar av ljud, grafik, miljöer och annat som är viktigt för att förstå innehållet. En textversion behöver dock inte alltid vara en transkription med beskrivningar utan kan exempelvis vara en artikel om filmens innehåll – ungefär som en tidningsartikel.

En textversion är ett bra exempel på något som är trevligt för många, men nödvändigt för några få. Det är ett av få sätt för personer med dövblindhet att ta del av filmens innehåll, med hjälp av en punktdisplay. Även synskadade, övriga som använder skärmläsare eller döva, kan ta del av innehållet. En annan grupp som inte heller bör förbises är alla de människor som helt enkelt inte vill titta på en film, utan som hellre läser om innehållet. Kanske sitter de på bussen och har glömt hörlurar, eller så *känner de bara inte för att titta på en film.*

Det är inget lagkrav med textversion. Genom alla WCAGs nivåer är denna anpassning ett val. På nivå A krävs undertext och syntolkning *eller* textversion. På nivå AA krävs undertextning och syntolkning, men textversion är fortfarande inget krav. Vi rekommenderar dock att alltid åtminstone *överväga* att göra en textversion av filmen. Du kan förlita dig mycket på det material som antagligen redan tagits fram i produktionen, som manus, undertextning och syntolkningsmanus. Kombinera dessa och textversionen är nästintill redan färdig. Det är alltså relativt lite jobb för att nå ut till en bred målgrupp. Kom ihåg – även lata människor har nytta av den.

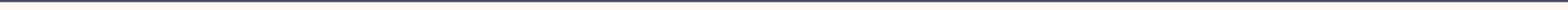
Kim: Idag ska vi prata om textversioner, en av de enklaste tillgänglighetsfunktionerna att göra själv. Kortfattat kan man säga att det finns två typer av textversioner: artikel och transkript. Med mig har jag Linnea som ska börja med att visa hur man skriver en artikelversion.

Linnea: Hej! Det finns flera sätt att göra det här på, men jag ska visa hur jag gör.

Skärmen visas. Linnea sitter med Microsoft Word med filmens manus öppet.

Linnea: Det lättaste är att utgå ifrån filmens manus. Då slipper vi skriva av alla repliker. Jag börjar med att öppna ett nytt dokument i ett nytt fönster. Sen lägger jag fönstren bredvid varandra och kopierar över replikerna från filmen in i det nya dokumentet. Har du en synopsis för filmen kan du även kopiera över den. På så sätt samlar vi allt innehåll i filmen i ett dokument och slipper hoppa mellan flera olika dokument för att samla information. Om du vet vad filmen handlar om kan du givetvis skriva direkt ur minnet, men här utgår vi ifrån att det inte är jag som har gjort filmen.

Exempel på textversion.

Tillgänglig grafik

Innan du fyller din film med häftig grafik bör du tänka igenom vissa aspekter. Till att börja med; fyller grafiken en faktisk funktion, eller försöker du rädda en torr film med coola effekter? Tänk på att även den som inte ser ska kunna ta del av innehållet. Finns det skoj grafik som förmedlar information ska denna alltså syntolkas. Undvik därför att försöka förmedla informationen med bara grafik. Kom ihåg det vi pratade om under *Verbalisera* – låt den som pratar sammanfatta vad som syns i bild.

När beslutet väl har tagits om att grafiken behövs, är det dags att tänka igenom utformningen och placeringen av denna. Att göra den *tydlig* är viktigt för alla, men för den med synskada och synrester kvar är det avgörande. När vi pratar om tydlighet i grafik syftar vi på *rörelse* och *kontraster*. Om grafiken innehåller text eller en bild som behöver tolkas är det bra om den inte rör på sig under tiden som den ska uppfattas. Det är inte fel att ha grafik som rör på sig, men se till att den ligger tillräckligt länge för att man ska kunna läsa eller se.

Färg- och ljuskontraster

Grafiken ska även ha tillräckligt högt kontrastförhållande (minst 3:1) mellan viktiga komponenter för att det ska bli tydligt för alla. Det här ingår i nivå A. Hög kontrast gör det även lättare att läsa för dem som inte har synsvårigheter, speciellt på en liten mobilskärm. Det är ett vinnande koncept för alla, helt enkelt.

När man jobbar med kontraster är det bra att väva in färgblindhet i ekvationen. Använd *ljus*kontraster i stället för *färg*kontraster. För personer med fullt färgseende kanske det fungerar utmärkt med en graf i rött och grönt – det är ju två motsatsfärger på färghjulet. För personer med till exempel röd-grön färgblindhet – den vanligaste sorten – kan detta dock orsaka problem, eftersom de har svårt att skilja på just rött och grönt. Risken är att färgernas värde (alltså ljusförhållanden) är för lika varandra och att det därför blir en röra att urskilja vad som är vad i bilden.

Jobbar man i stället med ljuskontraster kommer skillnaden att bli tydlig. Ett sätt att dubbelkolla färgvärdet är att göra bilden svartvit. Ser man skillnad på alla nyanser? Perfekt – då är det tillgängligt även för färgblinda, oavsett typ av färgblindhet.

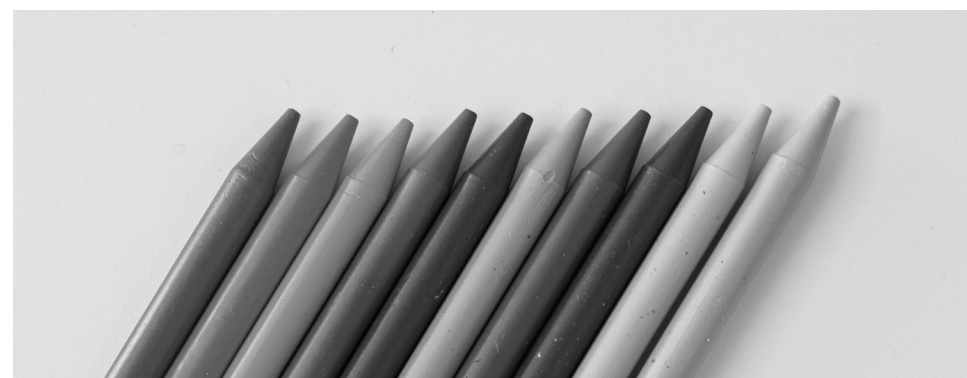
För att ytterligare förbättra grafiken är det bra att det inte *bara* är färgen som särskiljer olika element. Ett sätt är att använda sig av ramar runt olika element, vilka förstärker tydligheten.

Bild med origianlfärger.

Bild med röd-grön färgblindhet.

Samma bild i svartvitt.

Typsnitt

En annan aspekt att tänka på vid utformandet av grafik är att göra typsnittet lättläst. Det här ingår i WCAG nivå AA. När det kommer till text och bilder på text gäller ration 4.5:1 mellan texten och bakgrunden. Det varierar dock, beroende på textstorleken och huruvida den är fetstilad eller inte, till exempel. Det är också bra att tänka på storlekskontraster i typsnittet, som att ha olika textstorlekar för olika rubriknivåer.

Om möjligt, använd gärna ett typsnitt utan klackar, alltså en sanserif. Det är oftast lättare för personer med dyslexi att läsa. Det här är inte ett krav från WCAG, men något som ändå kan underlätta. Även teckenstorleken avgör hur lättläst texten är. Vill man veta mer om detta kan man besöka **Begriplig Text**, en webbplats framtagen av bland andra Dyslexiförbundet och FUB.

Det finns speciella typsnitt utvecklade för att underlätta läsning för dyslektiker, där bokstäverna bland annat är mindre symmetriska och mellanrummen är större. **Dyslexiförbundet** rekommenderar dock att hålla sig till kända typsnitt.

AaBb

AaBb

AaBb

Sammanfattning om tillgänglig grafik

Reflektera över vad grafiken tillför och se till att den syns i bild tillräckligt länge. Var noga med att kontrastförhållandet är minst 3:1, det är nämligen ett lagkrav. Kontrastförhållandet ingår i nivå A av WCAG. För att göra grafiken tillgänglig för personer med olika variationer av färgblindhet bör kontrasterna ligga i ljusförhållandena, inte enbart i olika färger.

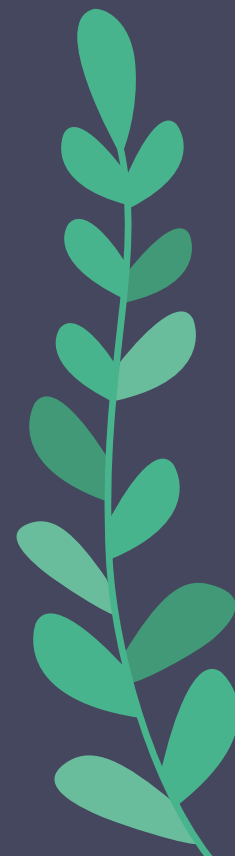
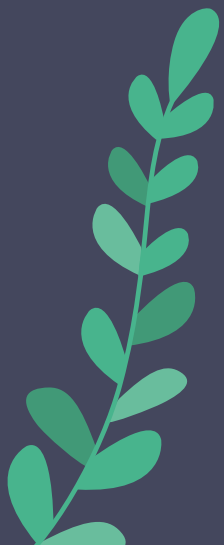
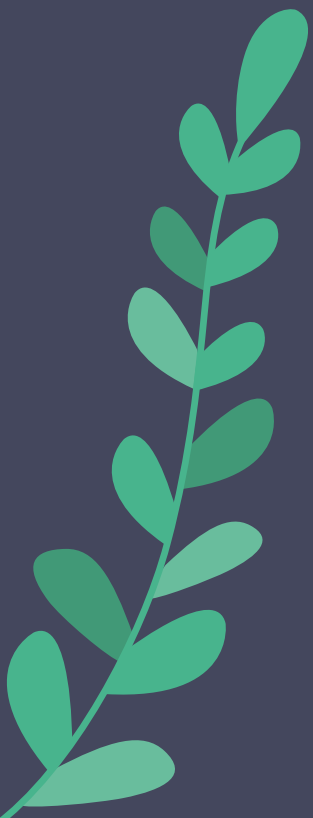
Text ska ha ett kontrastförhållande på 4.5:1 mot bakgrunden. Det här ingår i nivå AA.

Att använda ett typsnitt utan seriffer kan underlätta läsningen för dyslektiker, liksom teckenstorleken. Mer information finns på **Begriplig Text**.

Publicering

Äntligen är det dags för publicering! Men hur publicerar man tillgänglig video? Till att börja med ska man säkerställa att alla tillgänglighetsfunktioner finns på plats redan innan publicering. För att en video ska följa tillgänghetslagen ska den nämligen vara tillgänglig redan vid publicering – det innebär att undertextningen och syntolkningen ska laddas upp samtidigt som filmen. Det finns ett undantag för livesändning. Där har du upp till fjorton (14) dagar på dig att göra videon tillgänglig. Detta är dock en bortre gräns – det ska ske utan onödigt dröjsmål. Är det däremot en livesändning som klipps i efterhand, alltså plockas ned för att sedan läggas upp igen, gäller direkt publicering.

Tillgänglig videospelare

Tillgänghetslagen ställer även krav på din spelare, även om det inte är något vi går in på i den här boken. Vi tror nämligen att du kommer att vilja ha en tillgänglig spelare ändå. En helt tillgänglig film publicerad med en otillgänglig spelare riskerar att behöva laddas upp fem olika gånger:

1. En originalfilm.
2. En undertextad version.
3. En syntolkad version.
4. En teckenspråksversion.
5. En textversion.

Myndigheten för exempel

Vårt uppdrag

Statistik

Projekt

Om oss

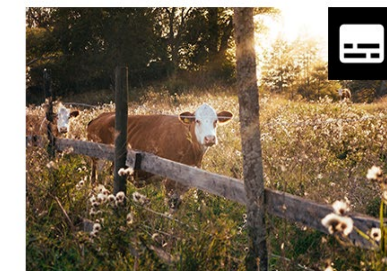
Tillgänglighet

Exempelvideo

Klicka här för textversion!

Exempelvideo

Exempelvideo undertext

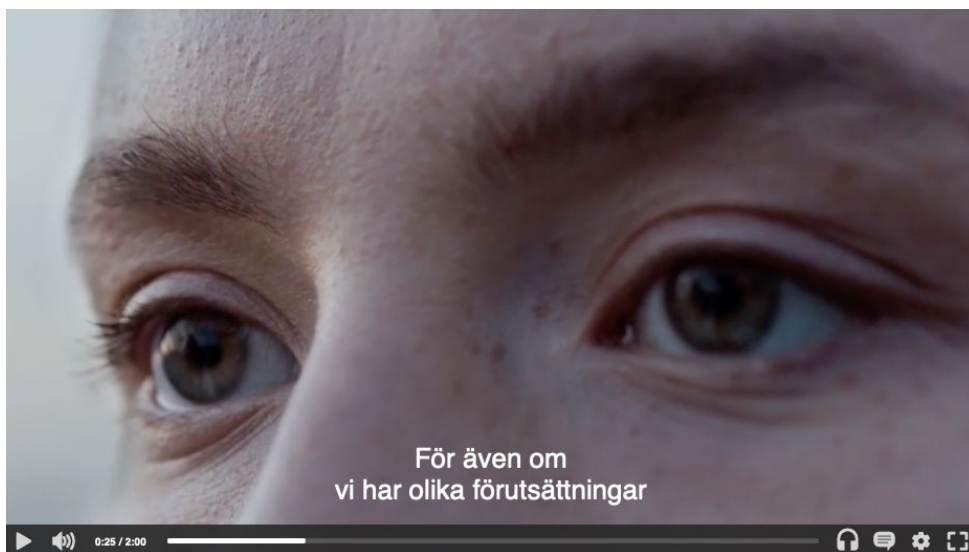

Exempelvideo Syntolkad

Exempelvideo Teckentolkad

Som du förstår kan det snabbt bli rörigt om alla dessa versioner ska laddas upp separat på samma sida. Det lättaste sättet att städa upp sidan på är att använda sig av en tillgänglig videospelare. Nå, vad är då det?

Bilderna ovan är två utmärkta exempel på tillgängliga videospelare, från Malmö stad och Quickchannel. Tittaren kan här själv slå av och på tillgänglighetsfunktioner och även kombinera dessa om så önskas. Det förutsätter dock att filmen är skapad på ett sådant sätt att till exempel syntolkningen får plats i filmens naturliga ljud, och har laddats upp som en separat ljudfil. Alltså att det finns färdiga pauser i filmens ljud där syntolken har tid att prata, så att det syntolkade ljudet har

samma längd som originalljudet, och man behöver inte lägga upp filmen på nytt. Det krävs också att undertexten är uppladdad som en undertextfil och inte inbränd i filmen.

En tillgänglig spelare är byggd på ett sådant sätt att den kan hanteras av både skärmläsare och styrfunktioner i exempelvis en rullstol. Information som du lägger in i en tillgänglig spelare läses till exempel upp av en skärmläsare innan filmen visas och filmen går att pausa, spela och spola i med hjälp av tangentbord eller motsvarande.

Om du inte har en tillgänglig videospelare är rekommendationen att ändå samla versionerna av filmen på samma sida. Det här kan du göra genom att ha länkar till de tillgängliga varianterna eller ladda upp dem på samma sida. Lägg gärna med den syntolkade först, så att den som använder skärmläsare får upp den filmversionen först. Var noga med att det tillgängliga är lätt tillgängligt. Du vill inte att din webbplats delas upp i en "tillgänglig" och en "vanlig" del, det motarbetar själva syftet med Tillgänglighetslagen.

Tips!

Ibland är det inte så tydligt att en film finns i tillgängliga versioner, även med tillgängliga videospelare. Kontrollera hur det är med just din spelare. I värsta fall får du skriva ut en text ovanför videospelaren.

Sociala medier

Motsatsen till en tillgänglig videospelare kan man säga är sociala medier. Där går det sällan (om någonsin) att slå av och på syntolkning eller teckenspråkstolkning. Även sättet för hur man laddar upp och använder undertexter kan vara undermåligt. Konstruktionen för sociala medier är ofta sådan att du serveras flera olika typer av innehåll samtidigt, vilket är tänkt att få dig att stanna på sidan. Du kanske ser ett foto från en farbrors födelsedagsmiddag samtidigt som en reklamfilm från en matkasse visas undertill. Vi kallar det här för "ständig servering" – så fort du är klar med farbrorns födelsedagsmiddag och reklamen för matkassen bjuds du på nya intryck för att inte bli uttråkad. Det här ständiga flödet av intryck och budskap gör det svårt att kombinera med idén om ett tydligt syfte för vår kommunikation. Om vår film om nikotinets skadeverkningar kombineras med annonser för nikotinpåsar får filmen svårare att nå sitt syfte.

Men! Betyder det här att vi inte ska använda sociala medier alls? Vi tycker inte det. Sociala medier, sina brister till trots, ger en oerhörd räckvidd. Det finns människor som inte hade nåtts av ditt budskap om du inte spridit den i sociala medier. Den mest otillgängliga videon är den som ingen kan ta del av. Det är dock viktigt att ha allt ovan i bakhuvudet och veta *när* det lämpar sig att använda sociala medier. En bra riktlinje att förhålla sig till är att sociala medier används för just *räckvidden* och i viss mån *engagemanget*, men att man undviker att använda det som enda kanal eller som plats att ladda upp alla sina videor på.

Vad säger då tillgänglighetslagen om sociala medier? Kortfattat så ska du anpassa filmen till den grad som plattformen tillåter. Som vi redan konstaterat ska en undertext publiceras som en separat fil, så att den kan anpassas utifrån tittarens behov av teckenstorlek och så

vidare. Men på en plattform som *Instagram* eller *TikTok* finns ingen specifik undertextfunktion. Det betyder dock inte att filmen inte ska vara undertextad – du behöver bara se till att texten bränns in i filmen. Det ger rysningar hos alla erfarna textare, men så är det. Man kan inte göra mer än att följa plattformens riktlinjer! För syntolkning nämnde vi att det bästa är att den publiceras som en ljudfil tillsammans med filmen, så att syntolkningen går att slå av och på. Det här är inte möjligt på *YouTube* eller *Vimeo*, så där är det nödvändigt att ladda upp en separat version. De här plattformarna gör det alltså omöjligt att göra en perfekt tillgänglig video. Men låt inte det bästa bli det möjligas fiende. Gör så gott du kan.

Kan man undvika tillgänglighetslagens krav genom att bara använda plattformar utan stöd för tillgänglighet? Nja, riktigt så enkelt är det inte. Kom ihåg att sociala medier ska användas till det som de är bra till – räckvidd. De ska inte användas som enda plats att sprida information på, eftersom en stor del av befolkningen då får svårt att ta del av den. Dessutom har GDPR synpunkter på användningen av vissa sociala medier, men det är utanför den här bokens innehåll.

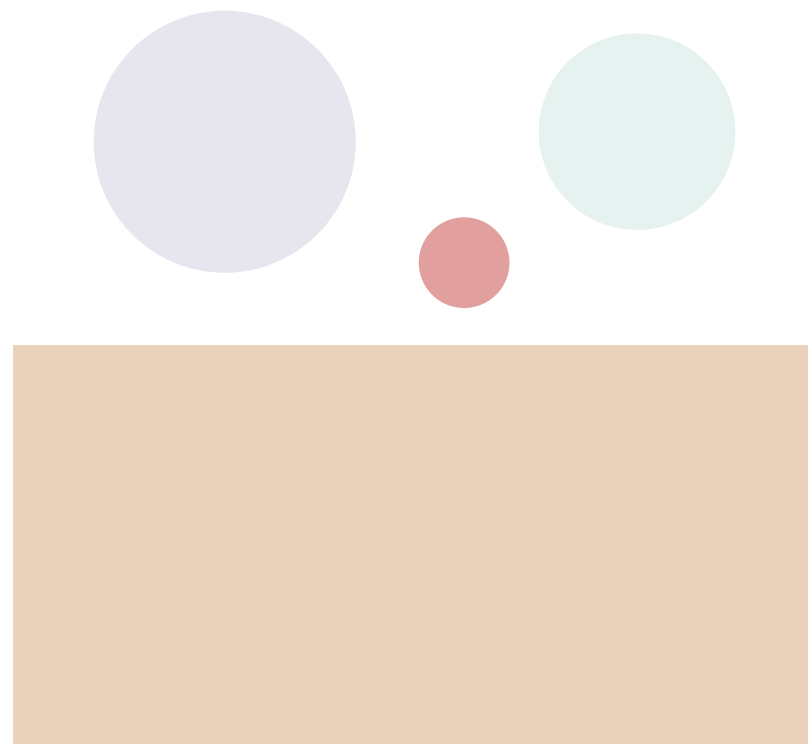

Sammanfattning om publicering

Använd en tillgänglig videospelare, den samlar undertextning, syntolkning, och teckenspråkstolkning i en spelare. Exportera undertexten som fristående fil (SRT eller webVTT). Syntolkningen exporteras ihopmixat med originalljudet som en separat ljudfil.

Publiceras din film på sociala medier får du göra filmen så tillgänglig som plattformen tillåter. Du behöver inte undvika sociala medier – men det ska inte vara din enda videoplattform.

De tillgängliga versionerna av filmen ska publiceras samtidigt som originalfilmen. Är det en livesändning som automatiskt läggs upp ska den få undertexter och syntolkning utan onödigt dröjsmål, men senast inom fjorton dagar.

Vanliga frågor

Måste vi syntolka x?

Låt någon som aldrig sett filmen blunda och lyssna på den. Hänger de med och uppfattar de viktigaste delarna från den? Förmedlas information och känslor som det är tänkt? Är deras upplevelse i linje med den ni tänker att de seende får? Om svaret på alla dessa frågor är ja behöver filmen inte syntolkas, eftersom all viktig information framgår av det ordinarie ljudet.

Ska man undertexta namnskyltar?

Om det är viktigt att kunna särskilja vilka som talar i filmen och det inte räcker med talstreck (-) när ni byter talare är det bra att undertexta namnskyltar. Tänk dock på att prioritera ljudet vid en textning. Blir det svårt att hinna läsa allt som sägs om man också ska läsa en namnskylt, bör namnskylden inte undertextas. Kanske räcker det med bara förnamn för att skilja personerna åt?

Hur lång tid har vi på oss?

För vanliga filmproduktioner ska tillgänglighetsfunktioner finnas på plats samtidigt som de publiceras – du har alltså ingen tid på dig att fixa filmen i efterhand. För livesändningar gäller dock 14 dagar, men utan onödigt dröjsmål.

Får vi göra undantag från lagen?

Lagen lämnar utrymme för undantag, men dessa ska motiveras i er tillgänglighetsredogörelse. Ni ska också motivera varför ni gör ett undantag och vad ni gör för att åtgärda den bristande tillgängligheten. Sen tycker vi att man i stället för att göra undantag bör titta på om man kan göra det enklare för sig själv att göra sina videos tillgängliga. Kanske kan man jobba mer med verbalisering? Använda manuset för att skriva undertexten?

Här ska man dock komma ihåg att man inte "friats" från lagen bara för att man motiverat det i sin tillgänglighetsredogörelse. Om någon efterfrågar den tillgängliga versionen av en film ska en sådan tillhandahållas.

Men jag behöver väl inte följa lagen? Det är ju bara en *liten* film.

Lagen gör ingen skillnad på film och film. Även enkla intranätsfilmer omfattas av lagen. Tvärtom kan man argumentera för att "en liten film" är lättare att göra tillgänglig och därför är svårare att göra ett undantag för. I vissa fall gör man filmer för en begränsad målgrupp, man kanske vet att ingen i målgruppen har en syn- eller hörselnedsättning. Vi uppmanar då att ställa sig frågan varför det är så? Om en arbetsplats inte är öppen för alla är det inte säkert att alla söker sig dit.

The image features a dark blue background. On the left side, there are three overlapping circles: a light grey one at the top, a larger yellow one in the middle, and another light grey one at the bottom. Two horizontal white lines extend from the right edge of the circles across the top and bottom of the page.

Begreppsförklaringar

Aktör (Teckenspråk)

I den här boken har vi lite slarvigt använt uttrycket *teckenspråkstolk*. Det korrekta namnet är egentligen *aktör*. Aktören är den som tecknar i en teckenspråksituation och hen behöver inte vara tolk. Vid inspelning av teckenspråksversioner kan det vara en tolk som översätter från talat språk till teckenspråk, och en aktör som gör själva tecknandet. Jämför med en översättare som översätter ett manus och en röstskådespelare som sen läser in. Olika aktörer lämpar sig bra för olika situationer.

Ej att förväxla med *offentliga aktörer*, som avser myndigheter och andra offentligt styrda organisationer.

Bakgrundsljud

Ljud som inte behövs för att förstå filmen, men som ändå fyller en viss funktion. Bakgrundsljudet från ett café kan användas för att etablera var vår scen utspelar sig, exempelvis sorlet från ett café. Syntolken kan prata över bakgrundsljudet eller väva in det i sin syntolkning. Ibland används bakgrundsljud bara för att vi tycker att det är obehagligt när det är helt tyst i en film. Total tystnad kan till och med upplevas som skrämmande och är ett vanligt grepp i skräckfilmer.

Begriplig

Ett uttryck som används i tillgänglighetslagen och syftar på att innehållet måste vara begripligt, alltså möjligt att förstå. Begreppet innefattar allt från ordval och disposition, till förutsägbarhet och felhantering.

Block (undertextning)

Den största beståndsdelen i en undertext. Ett block är den text som visas i bild vid ett givet tillfälle. Varje gång en ny text visas i bild är det ett nytt block. Att sätta ut och justera block som naturligt följer vad som sägs i filmen är en av undertextarens viktigaste uppgifter.

DIGG

DIGG – Myndigheten för digital förvaltning – har tillsynsansvaret för tillgänglighetslagen. Om en webbplats upplevs otillgänglig ska man i första hand vända sig till den som är ansvarig för webbplatsen. Om denna inte avhjälpes felet är det till DIGG man kan anmäla detta. DIGG är även kunskapsmyndighet och kan hjälpa till vid frågor om lagen.

DOS-lagen

Se Lagen om tillgänglighet till offentlig digital service.

Dramasyntolkning

Syntolkning för drama. Dramatolkning lutar sig mot känslor och upplevelsen av filmen.

EN 301 549

EU:s riktlinjer rörande tillgänglighet för informationsteknik. Det är de här riktlinjerna som tillgänglighetslagen är baserad på. Den senast uppdaterade versionen är i skrivande stund V3.2.1.

Hanterbar

Ett uttryck som används i tillgänglighetslagen och som syftar på att webbinnehåll enkelt ska kunna hanteras, även av den som inte kan använda en traditionell mus. Det kan handla om tangentbordsstyrning av videospelare eller möjligheten att koppla in andra tillbehör för styrning.

Informationssyntolkning

Syntolkning för exempelvis seminarier och föreläsningar. Informationssyntolkning baseras på information som presenteras – till exempel grafer, tabeller, eller citat som syns i bild.

Kontrast

En stark skillnad mellan färg eller ljusförhållanden, till exempel mellan det ljusaste och det mörkaste i en bild. Den högsta möjliga kontrasten

---

är den mellan svart och vitt. Hög kontrast möjliggör för den med lätt synnedsättning att enklare ta del av text eller bild.

Lagen om tillgänglighet till offentlig digital service

En av de lagar som berör utformningen av offentligt finansierat innehåll på internet. Lagen har tre huvuddelar. Den första handlar om innehåll och säger att innehåll som publiceras av offentligt finansierade verksamheter ska vara *möjligt att uppfatta, hanterbart, begripligt* och *robust*. De andra två handlar om hur man redovisar sitt arbete med tillgänglighet och hur användare ska kunna lämna in synpunkter på bristande tillgänglighet.

Ljudbeskrivningar

En beskrivning i text av något som hörs i filmen, exempelvis "Telefonen ringer". Används främst när det finns ljud som är viktiga för att uppfatta filmen korrekt.

Möjlig att uppfatta

Ett uttryck som används i tillgänglighetslagen och syftar på att innehållet ska vara möjligt att ta del av oavsett funktion på sinnen. Personer med syn-, hörselnedsättning eller andra funktionshinder ska kunna ta del av information på likadana villkor som de utan nedsättningar. Det är denna del av Tillgänglighetslagen som gett upphov till kravet på undertextning och syntolkning.

Robust

Ett uttryck som används i tillgänglighetslagen och syftar på att du vid webbutveckling ska använda väl beprövade lösningar som fungerar för så många som möjligt. Din webbplats ska alltså fortsätta vara tillgänglig (och fungera förutsägbart), oavsett om din användare sitter med den senaste surfplattan eller en äldre PC.

Strukturerat manus

Ett manus där det på ett enkelt sätt går att skilja på olika karaktärer,

vad de gör och vad de säger. För icke-dramatiserade intervjufilmer kan ett frågeformulär med svar vara ett bra underlag. Ett strukturerat manus underlättar vid framtagning av olika typer av tillgänglighetsanpassningar.

Syntolk

Den som utför syntolkningen.

Syntolkning

En talad återgivning av vad som syns i en film. Syntolkning tillåter människor med nedsatt, eller ingen synförmåga, att ta del av innehållet.

Teckenspråk

Ett visuellt och gestuellt språk som bygger på bland annat handrörelser och handformer.

Teckenspråksversion

En version av en film där talet representeras i form av teckenspråk. Möjliggör för människor som inte hör eller som främst talar teckenspråk att ta del av vad som sägs i filmen.

Texteditor

Ett program på din enhet (dator, mobil eller surfplatta) gjort för att enkelt bearbeta text. När vi använder begreppet texteditor i denna bok syftar vi på program som är gjorda för att ändra textfiler utan att förändra dess grundformatering. Program som finns förinstallerade på de flesta datorer är TextEdit / Textredigeraren (Mac) och Anteckningar / NotePad (Windows). Microsoft Word eller motsvarande avancerade ordbehandlare är inga bra program att använda för att exempelvis skriva undertexter, eftersom de oftast vill spara ner filer i dokumentformat i stället för som renodlade textfiler.

Textversion

En textåtergivning av en film, oftast komplett med beskrivningar av viktiga ljud, grafik, och vem som säger vad. En textversion är det enda sättet för dövblinda att ta del av innehållet i din film.

Tillgänglighetslagen

Se *Lagen om tillgänglighet till offentlig digital service*.

Tillgänglighetsredogörelse

En del av din webbplats där du beskriver hur du uppfyller tillgänglighetskraven. Här motiverar du också eventuella undantag från lagen. Tillgänglighetsredogörelsen ska även innehålla information om hur användaren kan kontakta dig eller din organisation, med synpunkter på bristande tillgänglighet. DIGG har en **e-tjänst som hjälper dig att ta fram en tillgänglighetsredogörelse**.

Tillgänglig grafik

Grafik som är anpassad för att vara tillgänglig för alla, genom väl avvägd användning av kontraster, placering, och synlighet.

Tillgänglig videospelare

En videospelare som presenterar filmens tillgänglighetsanpassningar samlade på samma plats, genom funktioner som att slå av och på undertextning, syntolkning, och teckenspråkstolkning.

Title safe (marginaler)

Ett gammalt uttryck som kommer från tiden då videoredigerare behövde ta hänsyn till att alla tv-apparater klipper bort lite av bilden i kanterna. Det handlar ofta om en yta som är cirka 80 procent av filmens totala. Inom denna yta kunde man placera namnskyltar och titlar utan att behöva oroa sig för att det skulle försvinna på folks tv-apparater. I dag finns begreppet kvar, men handlar i stället om att se till att undertexter, kanalikoner och annat inte skymmer titlarna.

Transkription

En direkt textrepresentation av filmens tal.

Undertext

En tidssynkroniserad textåtergivning av det talade innehållet i en film. Kan även innehålla viktiga ljudbeskrivningar och återgivning av grafik. På engelska kallas den här typen av undertexter för *captions*, medan undertexter som enbart återger tal kallas för *subtitles*.

Verbalisering

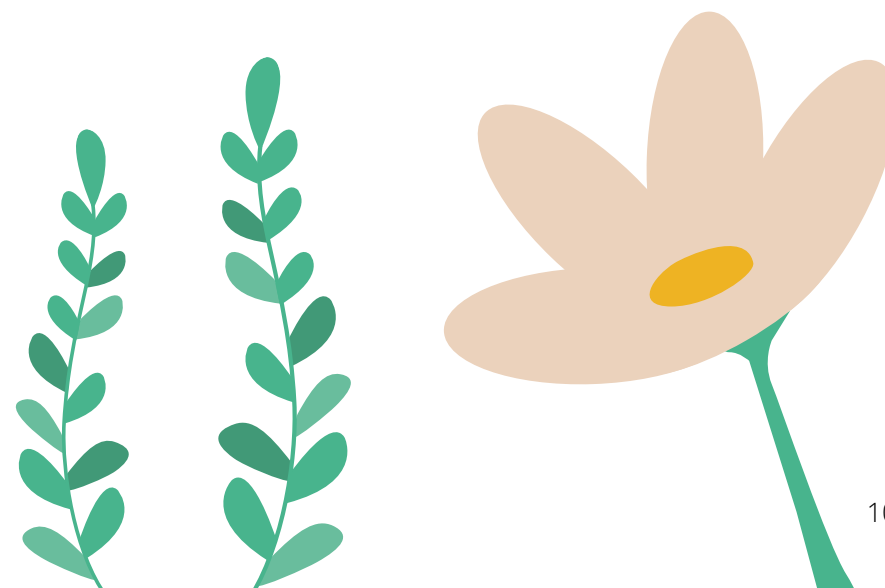
Att verbalisera innebär att uttrycka något i ord. Inom tillgänglighetsområdet betyder det att man berättar vad som syns och sker i filmen.

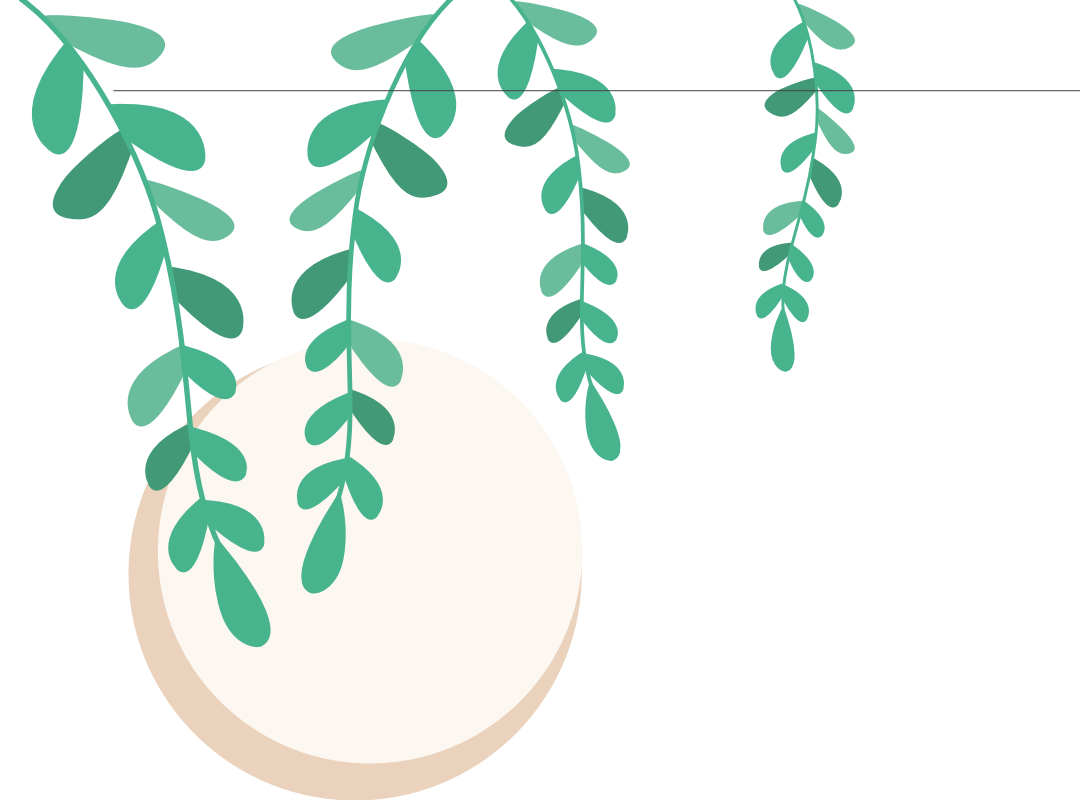
WCAG

En förkortning som står för Web Content Accessibility Guidelines. Det är samarbetsorganisationen World Wide Web Consortiums riktlinjer för tillgänglighet på webben. WCAG finns i olika versioner och nivåer (A, AA, och AAA). Tillgänglighetslagen är baserad på WCAG 2.1, nivå AA.

Webbtillgänglighetsdirektivet

EU-direktivet som Tillgänglighetslagen är tänkt att implementera.

Checklista inför publicering

- Undertext som fil (SRT eller webVTT).
- Syntolkning, behövs det?
  - Om ja, ladda upp tillsammans med filmen eller gör separat filmversion
- Textversion
  - Ska vi publicera en sådan?
- Teckenspråksversion
- Tillgänglig videospelare / planerat för uppladdning
  - Om ja, ladda upp allt tillsammans med filmen
  - Om nej, ladda upp allt i direkt närhet till den otillgängliga filmen

Referenser

1177. (2020). Färgblindhet. <https://www.1177.se/sjukdomar--besvar/ogon-oron-nasa-och-hals/syn/fargblindhet/>

Remael, A., Reviere, N., & Vercauteren, G. (2015). *Pictures painted in words: ADLAB audio description guidelines*. <http://www.adlabproject.eu/Docs/adlab%20book/#intro>

BBC. (2022). *Subtitle Guidelines*. <https://www.bbc.co.uk/accessibility/forproducts/guides/subtitles/>

Begriplig Text. (2019). *19 råd för att skriva begripligt*. Dyslexiförbundet. https://begripligtext.se/wp-content/uploads/2020/04/19-rad-for-att-skriva-begripligt-medbokmarken_v2.pdf

Bigman, A. (u.å.). *Why all designers need to understand color blindness*. 99designs.com. <https://99designs.com/blog/tips/designers-need-to-understand-color-blindness/>

DIGG. (2019). *Använd tillräckliga kontraster i komponenter och grafik*. Vägledning för webbutveckling. webbriktlinjer.se/156

DIGG. (2022). *Digital tillgänglighet*. <https://www.digg.se/kunskap-och-stod/digital-tillganglighet>

DIGG. (u.å.). *Följ standarder för tillgänglighet*. Vägledning för webbutveckling. <https://webbriktlinjer.se/lagkrav/folj-standarder-tillganglighet/>

Dyslexiförbundet. (2017). *Ett visst teckensnitt – lättare att läsa??!* <https://www.dyslexi.org/tidningen-las-skriv/teckensnitt-lattare>

Europaparlamentet och Europeiska unionens råd. (2016). *2016/2102 av den 26 oktober 2016 om tillgänglighet avseende offentliga myndigheters webbplatser och mobila applikationer*. Europeiska unionens officiella tidning. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/2102>

Hörselskadades Riksförbund. (2020). *Hörselskadade i siffror 2020*. Hrf. se. <https://hrf.se/app/uploads/sites/13/2020/12/Statistik-2020-HRF-och-SCB-Horselbron-och-forskning.pdf>

Kungliga biblioteket. (2021). *Bibliotek 2021. Offentligt finansierade bibliotek*. <https://www.kb.se/samverkan-och-utveckling/biblioteksstatistik/hamta-ut-statistik.html>

Kunskapsguiden. (2022). *Att leva med synnedsättning*. <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/funktionshinder/synnedsattning-och-blindhet/att-leva-med-synnedsattning/>

Medietextarna. (2020). *Riktlinjer för undertextning i Sverige*. <https://www.medietextarna.se/riktlinjer/>

Myndigheten för delaktighet. (2022). *Statistik om personer med funktionsnedsättning*. Mfd.se. <https://www.mfd.se/resultat-och-uppfoljning/statistik-om-personer-med-funktionsnedsattning/>

Myndigheten för tillgängliga medier. (2022). *Årsredovisning 2021*. ISBN: 978-91-30020-99-7. <https://www.mtm.se/var-verksamhet/material-att-bestalla/arsredovisning/>

Myndigheten för press, radio och tv. (u.å.). *Regler för tillgänglighet*. <https://www.mprt.se/regelverk/tillganglighet-medier/foretag/regler-for-tillganglighet/>

Regeringskansliet rättsdatabaser. (2018). *Lag (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service*. <https://rkrattsbaser.gov.se/sfst?bet=2018:1937>

Riksförbundet DHB. (u.å.). *Dövblindhet*. <https://www.dhb.se/vara-malgrupper/fler-malgrupper/dovblindhet/>

SCB. (2022). *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF). – Statistik om personer med funktionsnedsättning, tabeller 2021 – Personer 16 år och äldre*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/levnadsforhallanden/undersokningarna-av-levnadsforhallanden-ulf-silc/pong/tabell-och-diagram/statistik-om-personer-med-funktionsnedsattning/tabeller-2021/>

SCB. (u.å.-a). *Folkmängden den 1 november efter region, ålder, kön och år*. https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_BE_BE0101_BE0101A/FolkmangdNov/table/tableViewLayout1/

SCB. (u.å.-b). *Funktionsnedsättning efter indikator, redovisningsgrupp och kön. Andelar i procent och skattat antal i tusental. År 2014-2015 - 2021-2021*. https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_LE_LE0101_LE0101H/LE01012021H02/

Språkrådet. (2014). *Myndigheternas skrivregler*. 8:e uppl. Norstedts Juridik AB/Fritzes. <https://www.isof.se/stod-och-sprakrad/vagledningar/myndigheternas-skrivregler>

SPSM. (2022). *Svenskt teckenspråk*. <https://www.spsm.se/stod/specialpedagogiskt-stod/sprak-och-kommunikation/teckensprak/>

Synskadades Riksförbund. (2022). *Vem är synskadad?* <https://www.srf.nu/leva-med-synnedsattning/om-synskador/vem-ar-synskadad/>

W3C. (2008). *Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.0: Guideline 1.4 Distinguishable: Make it easier for users to see and hear content including separating foreground from background*. <https://www.w3.org/TR/WCAG20/#visual-audio-contrast-scale>

W3C. (2016). *Contrast (Minimum). Understanding SC 1.4.3*. <https://www.w3.org/TR/UNDERSTANDING-WCAG20/visual-audio-contrast-contrast.html>

W3C. (2018). *Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.1*. <https://www.w3.org/TR/WCAG21/>

W3C. (2019). *How to meet WCAG (Quick Reference): Contrast (Minimum) – Level AA*. <https://www.w3.org/WAI/WCAG21/quickref/?versions=2.0#qr-visual-audio-contrast-contrast>

W3C. (2022-a). *Description of Visual Information*. <https://www.w3.org/WAI/media/av/description/#what-method-of-description>

W3C. (2022-b). *Understanding SC 1.4.1: Use of Color (Level A)*. <https://www.w3.org/WAI/WCAG21/Understanding/use-of-color.html>

W3C. (2022-c). *Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.2*. <https://www.w3.org/TR/WCAG22/>

WHO. (2022). *Blindness and vision impairment*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/blindness-and-visual-impairment>

